

KULTURMILJÖUTREDNING

NORDVÄSTRA GULLBERGSSVASS

Inom projektet Detaljplan för centrumutveckling vid
Kilsgatan inom stadsdelen Gullbergssvass

KULTURMILJÖUTREDNING: NORDVÄSTRA GULLBERGSVASS

Slutrapport 2022-09-07

Kulturmiljörapport 2022:04

Beställares dnr 0442/22

Kulturförvaltningens dnr 0251/22

Beställare: Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad

Västra Götalands län, Göteborgs stad

Text och research: Kristian Jonsson och Fredrik Badh

Foto och historiska kartor: Göteborgs stadsmuseums arkiv och författarna, där annan fotograf ej anges.

Grundkartor och stadsplaner: Stadsbyggnadskontoret

Omslag: Historisk bild över delar av utredningsområdet från tidigt 1970-tal. Fotot är taget i nordöstlig riktning från banområdet. Källa Hjörnearkivet, Göteborgs stadsmuseum.

Göteborgs Stadsmuseum

Norra Hamngatan 12, se-411 14 Göteborg

Tel: +46 (0)31-368 36 00

stadsmuseum@kultur.goteborg.se

KULTURMILJÖUTREDNING

NORDVÄSTRA GULLBERGSSVASS

Inom Detaljplan för centrumutveckling vid
Kilsgatan inom stadsdelen Gullbergssvass

INNEHÅLL

Inledning

Bakgrund	7
Syfte	7
Aktuella lagskydd och tidigare utpekanden	7
Läsanvisning	7
Medverkanden	7

Sammanfattning

Historik	8
Beskrivning	8
Slutsatser	9

Gullbergsvass framväxt

Tiden fram till torrläggningen	11
Första planerna på en ny stadsdel	11
Ändrade förutsättningar och ny plan	12
Stadsdelen som byggdes	14
Gullbergsvass görs om	16

Kulturhistoriskt innehåll

Övergripande beskrivning av nordvästra Gullbergsvass idag	18
Kulturhistoriskt innehåll på karta	18

Synbilsanalys

Vy 1: Norra brofästet	21
Vy 2: Kilsgatan österut	22
Vy 3: Kämpegatan söderut	23
Vy 4: Kämpegatan norrut	24
Vy 5: Östra Ringön	25

Material- och detaljkarta

26

Sex kvarter och en kaj

28

3:e kvarteret Platinan	29
4:e kvarteret Kopparn	29
16:e kvarteret Kromet	30
5:e kvarteret Tennet	31
6:e kvarteret Bronset	32
7:e kvarteret Järnet	36
Gullbergskajen	37

Kilsgatan 10

38

Tillkomst och förändringshistorik	38
Nulägesbeskrivning - exteriör	40
Nulägesbeskrivning - interiört	42

Slutsatser

50

Övergripande för utredningsområdet

50

Kulturhistoriskt värde	50
Centrala egenskaper och uttryck	50
Känslighet och tålighet	50
Antikvariska ingångsvärden för utredningsområdet:	52

Kilsgatan 10

54

Kulturhistoriskt värde	54
Dolda värdebärande delar	54
Känslighet och tålighet exteriört	54
Känslighet och tålighet interiört	58

Hanteringsordning vid förändring av Kilsgatan 10	58
---	----

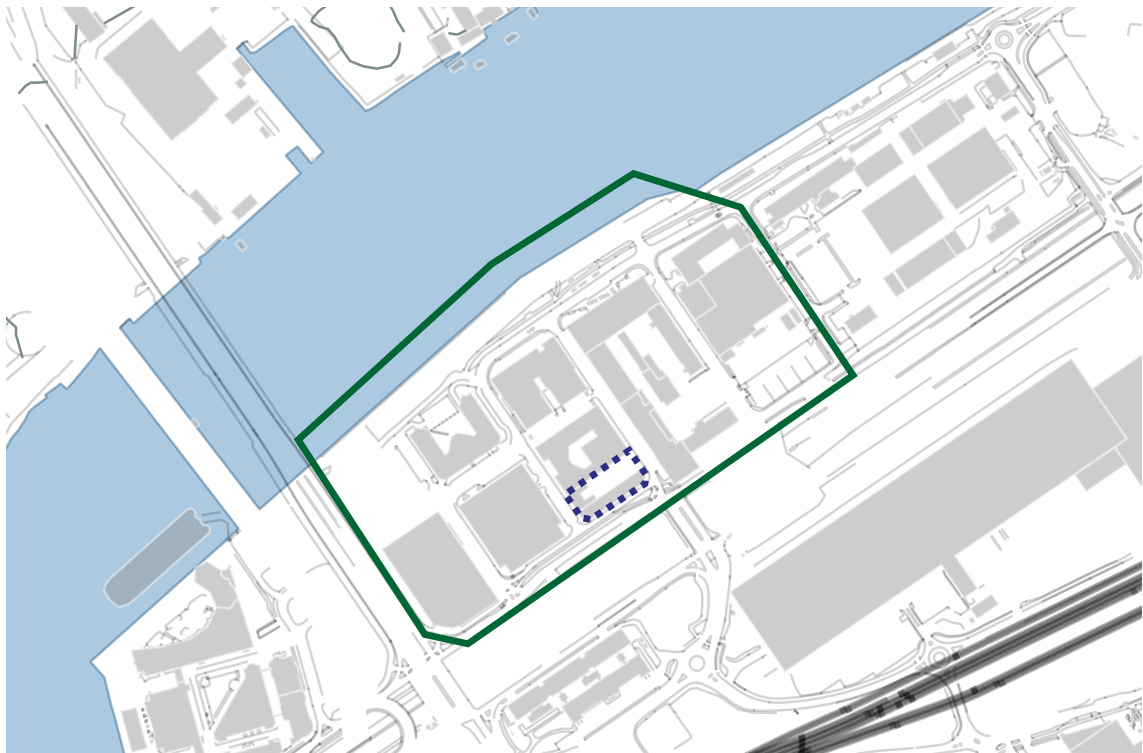
Antikvariska riktlinjer för fortsatt hantering av byggnaden på Kilsgatan 10	59
--	----

Källförteckning	62
------------------------	-----------

Litteratur	62
Ej tryckta källor	62

Karta för orientering av utredningsområdets placering i staden, markerat med röd streckning strax nordöst om stadskärnan innanför vallgraven. I norr Göta älv och Ringöns verksamhetsområde.

Karta över nordvästra delen av Gullbergsvass med utredningsområdet inom grön linje. Området för detaljplanen för centrumutveckling vid Kilsgatan är markerat med blå streckad linje.

INLEDNING

Bakgrund

På uppdrag av stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad, har Göteborgs stadsmuseum under sommaren 2022 tagit fram föreliggande kulturmiljöutredning för ett område inom den nordvästra delen av stadsdelen Gullbergsvass.

Utgångspunkten till framtagandet av utredningen är ett pågående planarbete för den södra delen av kvarteret Tennet, mellan Kilsgatan och Kämpegatan. Detaljplanen syftar till att pröva möjligheten för ny bebyggelse, med 10-12 våningar, innehållandes kontors- och/eller hotellverksamhet inom fastigheterna Gullbergsvass 5:23 samt 5:17. Detaljplanen har också som inriktning att bevara det äldre bostadshuset på Kilsgatan 10.

Syfte

Denna kulturmiljöutredning har som syfte att fördjupa kunskapen om utredningsområdets kulturhistoriska värden och stadsbildsmässiga förutsättningar. Utredningen ska redovisa för kulturhistoriska och arkitektoniska ingångsvärden för såväl den närmre rums- och gatubilden som för det större stadsbildsmässiga influensområdet.

Uppdraget rymmer även en närmare studie av den berörda äldre byggnaden på Kilsgatan 10, som inbegriper en genomgång av dess berättarpotential samt arkitektoniska och upplevelsemässiga värden.

Aktuella lagskydd och tidigare utpekanden

Inom utredningens område finns sedan tidigare en mindre miljö utpekad i ett av stadens

bevarandeprogram. Det rör sig om före detta Tobaksmonopolets och AB Vin- och sprits byggnader inom kvarteret Bronset. Hela kvarteret finns utpekad i stadens bevarandeprogram Del 1 (miljö Gullbergsvass 3:7).

Sedan tidigare finns också en kulturmiljöinventering av hela stadsdelen Gullbergsvass, utförd på stadsbyggnadskontoret år 2013. Den lyfter på ett övergripande plan fram stadsdelens kulturhistoriska värden.

Göteborgs stadsmuseum, och dess föregångare, har sedan 1970-tal hävdad värdet av Gullbergsvass bebyggelse (såväl nu riven som bevarad bebyggelse) utmed älven i olika processer.

Läsanvisning

Utredningen är uppdelad i tre block, som samtliga sammanfattas inledningsvis i denna rapport. Därpå följer en historik över området och en beskrivande del där området analyseras genom ett antal så kallade synbilder och en genomgång görs kvarter för kvarter, samt för kajstråket mot älven, med fokus på byggnader och platsbildningar med vikt för kulturmiljön. Slutligen görs en konklusion av utredningens slutsatser.

Medverkanden

Kristian Jonsson, bebyggelseantikvarie på stadsmuseet, har varit huvudansvarig för utredningen och författat rapporten tillsammans med Fredrik Badh, bebyggelseantikvarie på stadsmuseet. Från stadsbyggnadskontoret har Elisabeth Skogelind, Robin Sjöström samt Madelene Seberbrink medverkat i arbetsgruppen.

SAMMANFATTNING

Historik

Gullbergsvass var under lång tid en vassmark på södra sidan om Göta älv. På 1840-talet inleddes en torrläggning av området som skulle ge staden stora nya landarealer att planlägga. Stadsplanen från år 1864 illustrerade Gullbergsvass som en del av den krans av stensstadsbebyggelse som kom att byggas runt om Göteborgs stadskärna. Stadsdelen skulle enligt planen innehålla kanaler, ett stort parkstråk kring Skansen Lejonet och kopplas samman med övriga delar av stenstaden genom breda boulevarder.

Kostnaden, järnvägens indragning i denna del av staden samt hamnens expanderings längs med Gullbergsvass gjorde utbyggnaden av planen omöjlig och en ny stadsplan behövde tas fram. För området närmast älven beslutades om en ny plan år 1881. Denna innehöll en utbyggnad med både industri, bostäder samt kommunala och statliga verksamheter i långsmala kvarter mellan järnvägen och älven. Bostäder fanns i tre kvarter i form av typiska göteborgska landshövdingehus. För de boende uppfördes också bland annat skola och badhus.

Den för staden säregna blandningen av verksamheter och boende bestod in på 1960-talet då området delvis förföll och beskrevs ha sociala problem. En ny plan år 1980 ändrade delar av områdets gatustruktur för en utbyggnad med stora kontorskomplex. Utveckling utifrån denna plan har sedan pågått in på 2000-talet.

Beskrivning

Området är inordnad i en stadsmässig struktur med tydlig bäring på 1800-talets planläggning av området. Gatornas huvudstruktur är fortfarande skönjbar sedan 1800-tal. Bebyggelsen är sammanhållen med byggnader mellan 3-6 våningar med en tydlig horisontell prägel på merparten av områdets byggnader. Undantaget är det nyuppförda komplexet Platinan längst i väster. Bebyggelsen tillkommen efter 1980 har till övervägande del uttraderat den småskaliga fastighets- och verksamhetsindelningen som tidigare präglade stadsdelen. Spår av denna struktur finns idag endast i kvarteret Tennets södra del och i kvarteret Bronset. Ett av områdets tydligast framträdande karaktärsdrag är det breda, öppna kajstråk som utgör områdets möte med älven.

Synbildanalys

Rapporten ställer samman nuläget genom en så kallad synbildsanalys, där de bärande uttrycken och kvaliteterna för utredningsområdets helhetsgestalt presenteras utifrån fem vyer. Dessa är valda med utgångspunkt från där områdets innehåll tydligt framträder utmed centrala stråk. Rapporten innehåller följande synbilder, för närmare genomgång se sidan 20:

1. Från Hisingsbrons norra brofäste
2. Kilsgatan österut
3. Kämpegatan söderut
4. Kämpegatan norrut
5. Från östra delen av Ringön

Områdets kvarter och kaj

I detta avsnitt av rapporten beskrivs utredningsområdets sex kvarter samt ett kajområde. För varje kvarter görs en värdering av vilka byggnader och platsbildningar som har betydelse för området som kulturmiljö. Sammanfattningsvis är all bebyggelse uppförd före år 1970 i kvarter Bronset, byggnaden på Kilsgatan 10 samt kontorskomplexet i kvarter Kromet byggnader med kulturhistoriska värden att beakta. Även Gullbergskajen och gårdsbildningarna i kvarteren Bronset och Kromet är viktiga strukturer för kulturmiljön.

Kilsgatan 10

I rapporten görs en närmare studie av byggnaden på Kilsgatan 10. Den uppfördes år 1889 som Vattenledningens stationshus efter ritningar av Georg Krüger. Byggnaden är i tre våningar, inordnad i en hästskoform kring en mindre, stenlagd gård. Byggnaden har symmetriska fasader i mörkt rött tegel med mönstermurade listverk, sockel i kalksten och stickbågeformade fönster. Genomförda förändringar är bland annat ändrad planlösning, byggda takkupor och förändrade takfall på flyglarna mot gården.

Interiört presenteras byggnadens nuvarande uttryck på ritningar för respektive våningsplan (se sidan 42 och framåt). En stor del av den ursprungliga planlösningen, ytskikten och byggnadsdetaljerna härrör från ombyggnationer på 1960- och 1980-talen. I vissa rum finns äldre bevarade dörr- och fönsterfoder samt takstuckatur. Byggnadens två trapphus innehåller också välbevarade trapplopp från husets tillkomsttid.

Slutsatser

Rapportens slutsatser presenteras på två olika nivåer, dels för utredningsområdet som helhet, dels specifikt för byggnaden på Kilsgatan 10. På varje nivå sammanställs det kulturhistoriska värdet och en analys av området/byggnadens kulturhistoriska känslighet respektive tålighet.

Utredningsområdet som helhet bedöms ha medelhöga kulturhistoriska värden som tar sig uttryck i grundstrukturen, områdets bebyggelsefront mot älven med det öppna kajstråket samt hur omkringliggande topografi tillåts verka i det större landskapsrummet. Känsligheten för

förändring bedöms vara störst i området närmast älven och för åtgärder som påverkar de långa vyerna, främst i öster.

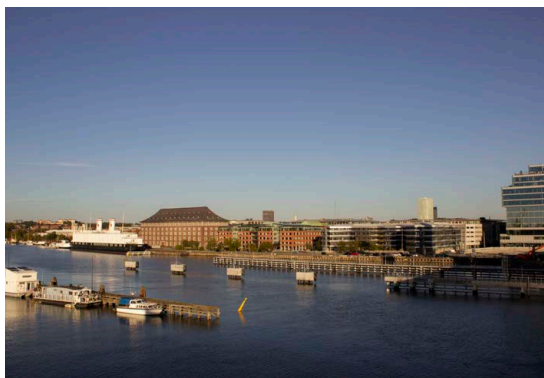
För utredningsområdet som helhet presenteras en sammanställning av antikvariska ingångsvärden att utgå ifrån för att bibehålla det kulturhistoriska värdet och dess egenskaper och uttryck.

Byggnaden på Kilsgatan 10 besitter ett relativt stort kulturhistoriskt värde som ensamt bevarat bostadshus inom utredningsområdet. Känsligheten bedöms vara störst för byggnadens hästskoformade grundstruktur kring en mindre gård, de symmetriskt ordnade fasaderna med ursprungliga material, portgångens placering och utbredning samt trapploppens placering och ursprungliga detaljer.

Avsnittet med slutsatser innehåller också en sammanställning över antikvariska riktlinjer för fortsatt hantering av byggnaden på Kilsgatan 10 med dess värdebärande egenskaper och uttryck som utgångspunkt.

Gatufasader för byggnaden på Kilsgatan 10.

Utredningsområdet sett från Hisingsbrons norra brofäste.

Målning av Johan Fredrik Martin från år 1805 som visar Göteborg från väster med Skansen Lejonet till höger. Dåvarande Gullbergsvass mellan skansen på Gullberget och staden i fonden var en grund vik i Göta älv. Vi ser det fiskas från två mindre båtar.

Dagens norra Gullbergsvass på karta över Göteborg från år 1790 som visar hur hela området utmed älven ligger på tidigare vassmark. Direkt sydöst om Lilla bommen syns Stadstjänareholmen (Hultmans holme) som en ö i vassen utan förbindelse med fastlandet.

GULLBERGSSVASS FRAMVÄXT

Tiden fram till torrläggningen

Stadsdelen Gullbergsvass namn åskådliggör områdets ursprung som vassmark på den södra sidan av Göta älv. Hela det område som idag utgörs av centralstationens bangård och bebyggelsen utmed den kajskodda älven var in på 1800-talet en grund vassbevuxen vik nordöst om den befästa staden Göteborg (idag stadens stadskärna innanför vallgraven). Kullen Gullberget är den tydligaste konstanten i området. På kullen byggdes i slutet av 1600-talet Skansen Lejonet som en del av fästningen Göteborg.

Närmast staden, direkt utanför vallgraven vid bastionerna Gustavus Primus och Johannes Rex, fanns ett mindre område med fast mark i form av ön Stadstjänareholmen. På en karta från år 1696 beskrivs den som en liten holme som stadstjänaren innehar för att ta hö ifrån. År 1800 godkänns snickarmästare Nicolaus Hultman att arrendera holmen. Han bygger bostadshus, ladugård samt lada på marken, vilket troligtvis är den första bebyggelsen inom dagens Gullbergsvass. Hultmans tid som arrenderator leder också till att holmen i folkmun börjar kallas Hultmans holme. Detta blev efter torrläggningen även namnet på norra delen av Gullbergsvass utmed älven, vilket var en annan plats än Stadstjänareholmen som Nicolaus Hultman arrenderat.

Själva vassen arrenderade Nicolaus Hultman under perioder ut till bönder i Backa socken på

Hisingen. De hade enligt kontrakt "rätt till fiske, skjutning och vassbärgning samt att där färdas med båt". För detta betalade bönderna en arrendesumma på 55 riksdaler per år.

När befästningarna raserades i början av 1800-talet möjliggjorde detta för staden att växa utanför sin ursprungliga utbredning. Igenfyllnaden av den nordöstra delen av vallgraven mellan år 1813 och 1866 var ett led i detta. På 1840-talet genomfördes en inpålning av Gullbergsvass, från Lilla Bommen till Gullbergsån, med pårader och innanförliggande vallar av muddermassor. Drygt tio år senare, år 1859, uppmonterades stadens första pumpverk i den inhägnade vassen. Stora delar av pumpverket tillverkades av Keillers verkstad vid Skeppsbron i centrala staden. Pumphuset placerades vid nuvarande Renovass norra sida. På tre veckor var sedan hela vassområdet torrlagt, men pumpverk kom under lång tid framöver att behövas för att hålla området torrt. I 40 år efter torrläggningen utarrenderades de tidigare vassmarkerna för jordbruk, där den tidigare sjöbottnen var en bördig åkermark.

Första planerna på en ny stadsdel

Efter torrläggningen och uppodlingen av Gullbergsvass var genomförd började planerandet för vad det nya landområdet som tillskapats i direkt anslutning till Göteborgs stadskärna framöver skulle användas till. Efter en utlyst stadsplanetävling år 1861 utarbetade en kommitté förslag på en

plan för Göteborgs stads utvidgning. Planförslaget omfattade förutom Gullbergsvass även stora områden av stenstadsbebyggelse i de nuvarande stadsdelarna Vasastaden, Lorensberg, Heden, Stampen och Olskroken. Planen antogs av stadsfullmäktige den 19 maj 1864.

För Gullbergsvass del så visade planen på två områden med rektangulära kvarter i nord-sydlig riktning. För vardera av de två områdena illustrerades en genomgående gata mellan kvarteren. De två områdena planerades att placeras norr och söder om en nyanlagd kanal som skulle löpa mellan en sparad del av vallgraven, som anslöt till Lilla Bommen, och Gullbergsån. Från denna kanal visar planen två mindre kanaler sammankopplade med älven i norr. Runt dessa anger planen närmast älven magasinshvarter på bägge sidor om de mindre kanalerna. Sju broar skulle förbinda området över den större, genomgående kanalen. Fyra av dessa skulle utformas som trädkantade boulevarder som längst i söder skulle fortsätta som huvudstråk genom övriga delar av den utvidgade stadsbebyggelsen. De västligaste av dessa boulevarder skulle korsa Statens järnvägars spår och kopplas samman med Nya Allén. De två mittre kopplade an till nuvarande Odinsplatsen samt Alströmergatan i stadsdelen Stampen. Den östligaste planerades att leda fram till Skansen

Lejonet. Runt skansen visar planen en stor engelsk park från öster om Skansen och hela vägen fram till i höjd med Åkareplatsen i väster.

Efter att stadsplanen antagits började stadens styrande att tveka på om man skulle på vidare med den dyra och storslagna planen för Gullbergsvass. År 1868 beslutades det att reservera mark för de nya kanalerna, men i övrigt skjuta planerna på framtiden.

Ändrade förutsättningar och ny plan

När beslut fattades år 1871 om att Bergslagsbanans västra slutstation skulle placeras i Göteborg var det ännu obebyggda Gullbergsvass det område som valdes för att dra fram järnvägen. Arbetet med järnvägen påbörjades år 1874 och stationshuset norr om statens järnvägars stationshus uppfördes år 1881. Beslutet att ge plats åt ytterligare en järnväg in till staden gjorde att 1868 års uppskjutna planer för en ny stadsdel i Gullbergsvass behövde göras om. Ett av villkoren som staden ställde inför anläggandet av järnvägen var att den sparade biten av vallgraven i sydöst skulle fyllas igen. Med det omöjliggjordes den stora kanal som planerats att utgå från denna punkt.

Stadsplanen för Göteborgs stads utvidgning från år 1864. uppe till höger syns den planerade grundstrukturen för Gullbergsvass med kvarter i två rader på var sin sida av en öst-västlig kanal med två mindre kanaler ut till älven.

Även hamnens utveckling påverkade utvecklingen av stadsdelen Gullbergsvass. År 1871 färdigställdes den första västligaste kajsträckan, som sedan byggdes ut i etapper österut fram till färdigställandet 1899. Kajen anlades främst för lastning och lossning av virke och kol med pråm. Ett första stickspår drogs ned på kajen från hamnbanan vid Lilla Bommen år 1872. År 1879 anlades ett stickspår längs hela Gullbergskajen, som gick tvärs över det planerade Falutorget åt två håll. Redan från 1870-talet började traverser och kranar att uppföras på kajen för att effektivisera lastningen och lossningen.

En ny plan för området norr om Bergslagsbanan antogs år 1881. Planen föreslog bostadskvarter närmast Lilla Bommen och industri i kvarteren

längre västerut. I och med att staden redan vid planläggandet år 1864 hade arrenderat ut flera tomter på platsen till byggmästare som uppfört verkstäder och materialgårdar så var marken på 1800-talet redan ianspråktagen och bostadsbyggandet var tvunget att flyttas längre österut. Det första kvarteret som bebyggdes med bostäder, i landshövdingehusform, var kvarteret Järnet. Bostadshusen där stod färdiga år 1887. Kvarteren Bronset och Tennet kom också att bebyggas med landshövdingehus längst i söder, byggda från år 1887 och fram till år 1895. Inom kvarteren som bebyggdes med bostäder byggdes också industrianläggningar. Först ut var Göteborgs murbruksfabrik som anlades i kvarteret Tennet år 1888.

En av de tidigaste kranarna längs Gullbergskajen, använd för att lasta och lossa kol. Foto från år 1910.

Gullbergs strandgata österut år 1918. Bebyggelsen utgörs av upplag för kol och trävaror. Foto: Hjärnearkivet, GSM

Vy över Gullbergskajen och Gullbergs strandgata år 1902. På kajen syns godsvagnar utefter järnvägsspåren och tvärs över både gata och kaj går en av de traverser som användes för att forsla gods från verksamheterna direkt till fartygen.

Stadsdelen som byggdes

Med de förutsättningar som satte ramarna för Gullbergsvass utveckling kom området mellan älven och järnvägen att utvecklas till en för Göteborg unik blandmiljö av bostäder, materialgårdar, industrier, infrastruktur och allmänna inrättningar.

Vid planläggningen av området fanns inga utlagda gator. Tankarna om en öst-västlig gata i mitten av området utgick i och med den nya planen från år 1881. När stadsdelen byggdes ut var det med långsmala kvarter mellan Mårten Krakowgatan och Gullbergs strandgata, med ett antal kortare gator i nord-sydlig riktning. De flesta gatorna fick sina namn år 1883 utefter två kategorier: fornnordiska namn hämtade ur Viktor Rydbergs Fädernes gudasagor (Kämpegatan, Vikingsgatan, Torsgatan med flera) samt namn hämtade från platser utmed Bergslagsbanan (Trollhätttegatan, Kilsgatan, Velandagatan med flera). Mårten Krakowgatan har fått sitt namn efter kommandanten på Gullbergs fäste (Skansens Lejonets föregångare). Den sistnämnda gatan förlängdes, efter att Västgötabanan dragits fram längs dess södra sida år 1900, till att sträcka sig mellan Lilla Bommen och Gullbergsån. Det gjorde den till stadens längsta, helt raka gata. Längs dess södra sida planterades år 1884 en rad med träd för att åtskilja bebyggelsen från järnvägen. Träd planterades också längs med flera andra av områdets gator.

Landshövdingehus byggdes i de tre kvarteren Järnet, Bronset och Tennet. Som mest bodde

över 5000 personer i det som kallades Hultmans Holme. För invånarna uppfördes också ett skolhus i kvarteret Bronset som år 1928 flyttades tvärs över gatan till kvarteret Tennet, ett badhus ute i älven nedanför Kilsgatan (uppfört redan år 1873) och in på 1900-talet även lekplats och idrottsfält vid Falutorget.

Flera kommunala inrättningar anlades också i stadsdelen som växte fram. Renhållningsverkets station byggdes år 1884-85. På platsen för dagens Renova har alltså en renhållningsstation funnits i snart 140 år. Längst i öster upptog gasverket tre tänkta kvarter och en stor del av Falutorget, på Kilsgatan byggde Vattenledningen sitt stationshus och vid platsen för dagens Hisingbro uppfördes byggnadskontoret verkstäder, förråd och kontor. Samtliga dessa byggnader uppfördes år 1888-89.

Merparten av Hultmans Holme upptogs dock av tomter för upplag och industrier. Många av dessa hade fokus på trävaror, kol och järn. Flera stora byggmästare hade även verksamhet här, bland annat Krüger och Rapp. Genom åren har det också tillverkats bland annat järnsängar, stängsel och kapsyler på Hultmans Holme. På 1920-talet flyttade Tobaksmonopolet in sin fabrik och sina magasin i kvarteret Bronset, samtidigt som hela Vin- och spritcentralens verksamhet koncentrerades i samma kvarter.

Samtliga verksamheter på Hultmans Holme, så väl statliga, kommunala som privata, drog nytta av placeringen med direkt närhet till både hamn och järnväg.

Utsnitt från karta från år 1921. I älven syns badhuset och i kvarter Järnet de långa raderna av landshövdingehus.

Gullbergsvass skolhus på sin ursprungliga plats inom kvarteret Bronset år 1927.

"Pagoden" i kvarter Bronset strax innan färdigställandet år 1929.

Mårten Krakowgatan år 1969 med landshövdingehuset i kvarteret Tennet och lagerbyggnad i kvarteret Bronset.

Vy över Gullbergsvass från väster under tidigt 1960-tal. Bebyggelsen i kvarteret Bronset framträder tydligt bakom den låga bebyggelsen i kvarteret Tennet. Till höger anas Vattenverkets stationshus på Kilsgatan 10. Foto: Hjärnearkivet, GSM.

Vy över älven år 1923 med kvarteren Bronset och Tennets bebyggelse i fonden. Den höga byggnaden med skorsten är vns enda bevarade byggnad, belägen utmed Torsgatan. Foto: Hjärnearkivet, GSM.

Gullbergsvass görs om

Den säregna blandningen av verksamheter och bostäder bestod till stora delar fram till och med det sena 1970-talet. Hamnens strukturomvandling, med kraftig neddragning under 1960-talet och full nedläggning som kommersiell hamn i mitten av 1970-talet, innebar en stor förändring för Gullbergsvass. När hamnen lades ned togs också beslut om att avveckla järnvägen längs kajen vilket ytterligare förändrade förutsättningen för de företag som fanns i området. Förändringarna ledde delvis till ett förfall av området, och i tidningsartiklar från tiden kan man läsa om en slitet stadsdel med sociala problem.

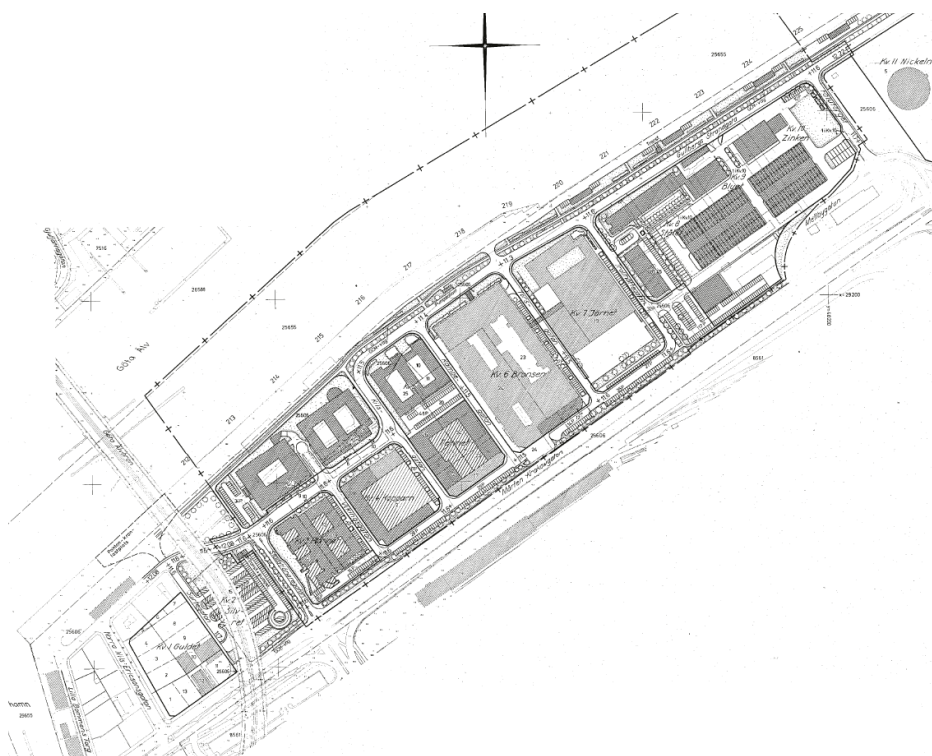
En till faktor som kom att prägla Gullbergsvass var utbyggnaden av Mårten Krakowgatan till en motorväg, vilket genomfördes under 1960-talet. I och med detta försvann huvudstråket genom stadsdelen.

Under det sena 1900-talet pågår också så kallad sanering av många av Göteborgs arbetarstadsdelar, så också i Gullbergsvass. Merparten av landshövdingehusen i kvarteren Tennet, Bronset och Järnet revs under 1970-talet. Det sista landshövdingehuset revs i kvarter Bronset under 1980-talet.

Det osäkra planläget utifrån 1800-talets stadsplaner gjorde det svårt för de företag i området som ville expandera sina verksamheter. I slutet av 1970-talet och in på 1980-talet arbetade stadsbyggnadskontoret med en ny stadsplan för området. Planen var färdig år 1980 och reviderades tre år senare.

Stadsplanen pekar ut flera strukturella förändringar av området mellan älven och Mårten Krakowgatan. Från Kilsgatan och västerut gavs Gullbergs strandgata ett nytt läge längre in från kajen. Genom detta så delades kvarteren Tennet, Kopparn och Platinan i två delar. Tidigare gatu- och hamnyta kunde då också tas i anspråk för kontor. I söder kortades också kvarteren Järnet, Tennet och Kopparn för att rymma förbindelsegator mellan bebyggelsen och motorleden. Kvarteret Bronset behöll dock sin ursprungliga utbredning. I öster försvann också ett antal gator inne på nuvarande Renovas område.

En av de första större förändringarna som skedde för områdets bebyggelse är att Tobaksmonopolet (idag Swedish match) flyttade sin snustillverkning till en ny fabrik i kvarteret Järnet som invigdes år 1981. I konceptskisser inför nybyggnationen slog man fast att den "rika och omväxlande arbetsmiljö

Stadsplanen från år 1980. Den visar bland annat det sedan dess genomförda, nya läget på Gullbergs strandgata och utbredningen på kontorsbebyggelsen som uppförts i området sedan dess.

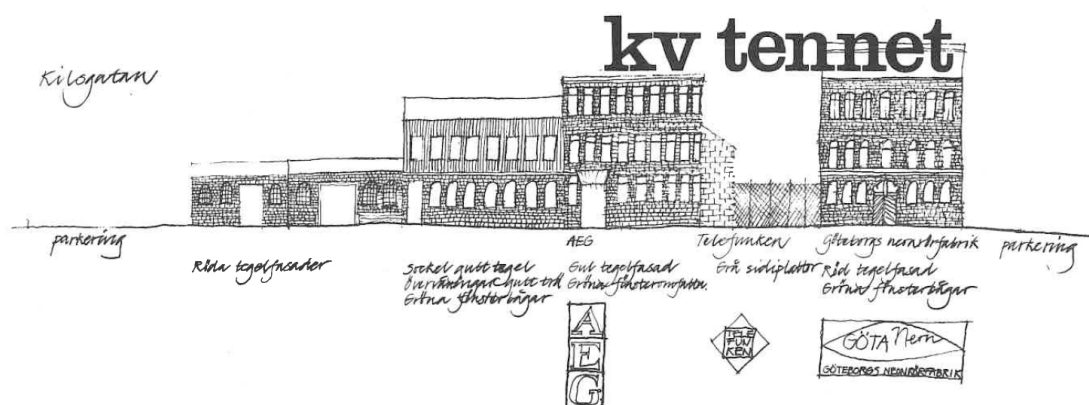
som vi finner på Gullbergsvass skall vi värna om". För att anknyta till Tobaksmonopolets lager så utformas också den nya fabriken lägre delar i norr i ett österländskt inspirerat formspråk.

Stadsplanen från år 1980 anger ett bibehållande av den rådande slutna kvartersstrukturen, särskilt mot söder. Kring den nya bebyggelsens utformning anges både en anpassning till befintlig bebyggelse samt till de speciella behov som "föreligger hos byggintressenter i området".

Utifrån planen förändras sedan området under 1980- och 1990-talen med stora kontorskomplex. I slutet av 1980-talet bryts också mycket av kopp-

lingarna med Gullbergsvass västligaste delar då kontorsbebyggelsen vid Lilla Bommen uppförs.

Under 2000-talet har fortsatta förändringar genomförts i området. Tobaksmonopolets tidigare lagerbyggnad byggdes om till kontor, vilket färdigställdes år 2012. Efter detta har även på- och nybyggnationer skett i kvarteret. Under de senaste åren har också ett antal av kontorsbyggnaderna från 1980-talet i väster rivits för att ge plats åt den nya Hisingsbron och nybyggnationer, bland annat den så kallade Platinan. År 2017 försvann också ett av Gullbergsvass tydligaste landmärken då den höga gasklockan från år 1933 revs.

Skiss över kvarteret Tennets bebyggelsefront mot Kilsgatan år 1978. Längst till höger syns Vattenverkets stationshus. Skiss ur Barbro Wallströms examensarbete från Chalmers Tekniska Högskola, arkitektur.

Vy över Gullbergsvass från väster år 1988. I förgrunden syns de nu rivna kontorskomplexen i kvarteren Kromet och Platinan och i bakgrunden den år 2017 rivna gasklockan. Foto: Hjärnearkivet, GSM.

KULTURHISTORISKT INNEHÅLL

Överripande beskrivning av nordvästra Gullbergsvass idag

Denna rapport del av stadsdelen Gullbergsvass utgörs av ett långsmalt område mellan den nyligen uppförda Hisingsbron i väster och nedfarterna till Tingstadstunneln i öster. I söder utgör den nedsänkta E45 en tydlig avgränsning av området, och i norr är Göta älv en lika tydlig gräns.

Områdets övergripande karaktär är tudelad. De fem västligaste kvarteren är till stora delar inordnade i en stadsmässig struktur med tydlig bäring på 1800-talets planläggning av området. Gatornas huvudstruktur är här fortfarande skönjbar sedan 1800-tal, med två långa huvudgator i öst-västlig riktning och sex kortare stickgator som löper emellan dessa. Öster om Swedish matches fabrik i kvarteret Järnet får området en annan, mer öppen och verksamhetsbetonad karaktär dominerad av Renovas anläggning och Gasverkets tidigare område. I denna del är det ursprungliga gatunätet mer uppluckrat och den låga, friliggande bebyggelsen ordnad efter anläggningarnas interna infrastruktur.

Denna rapport område väster om Trollhätte-

gatan har en sammanhållen bebyggelse mellan 3-6 våningar med en tydlig horisontell prägel på merparten av områdets byggnader. Undantaget är det nyuppförda komplexet Platinan längst i väster. Bebyggelsen tillkommen efter 1980 har till övervägande del uttraderat den småskaliga fastighets- och verksamhetsindelningen som tidigare präglade stadsdelen. Spår av denna struktur finns idag endast i kvarteret Tennets södra del och i kvarteret Bronset.

Ett av områdets tydligast framträdande karaktärsdrag är det breda, öppna kajstråk som utgör områdets möte med älven. Idag används stora delar av det som parkeringsplats, men de fåtal spår av tidigare hamnverksamhet som finns bevarade, gäststansbeläggning, järnvägs- och kranspår, pollare och förtöjda båtar, bidrar tillsammans med älvens vattenrum och Ringöns hamn- och industrimiljö som fond till en påtaglig upplevelse av områdets historiska användning och prägel.

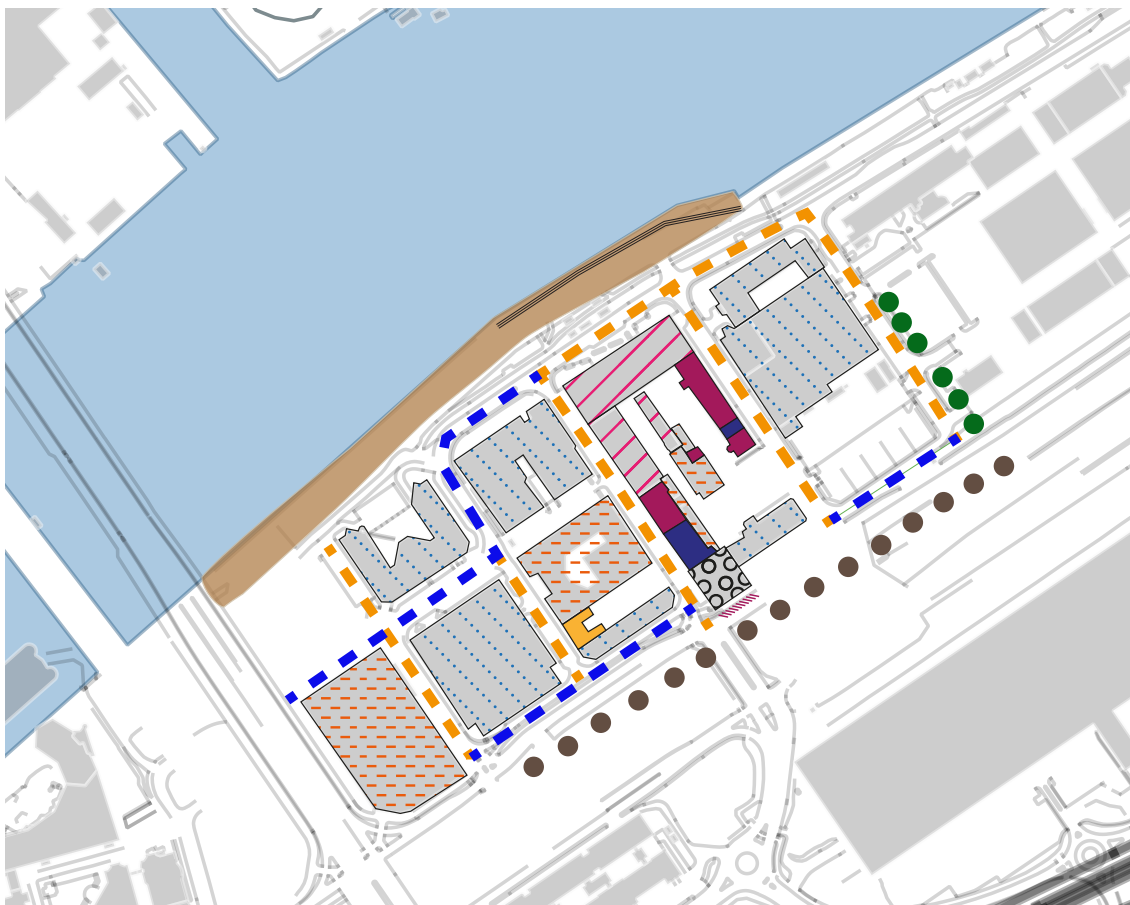
Betydande rumsbildningar på allmän plats, bortsett från kajstråket, finns inte inom utredningsområdet. De som finns utgörs av gårdsrum inom kvarteren.

Innehållslegend till karta

■ **Byggnad uppförd 1880-tal.** Inom utredningsområdet är byggnaden på Kilsgatan 10 idag den enda bevarade byggnaden från den ursprungliga utbyggnaden av området. Det är därtill det sista ursprungliga bostadshuset i hela stadsdelen Gullbergsvass.

■ **Byggnad uppförd 1910-tal.** Utgörs av den idag äldsta bevarade industribebyggelsen inom utredningsområdet, belägna i kvarter Bronset.

▣ **Byggnad uppförd 1920-tal.** Bebyggelseskiktet består av ett antal mycket karaktärsstarka byggnader inom kvarter Bronset där den så kallade "Pagoden" är mest framträdande.

■ **Byggnad uppförd 1940-50-tal.** I gestaltning, skala och material tydligt anpassade tillägg inom kvarter Bronset.

■ **Byggnad uppförd 1960-tal.** Utgörs av ett anpassat ursprungligt lager i kvarter Bronset, dock med en tydlig egen prägel av sin tillkomsttid.

■ **Byggnad uppförd 1980-90-tal.** Utredningsområdet domineras av bebyggelse som uppfördes utifrån 1980-talsplanen för området.

■ **Byggnad uppförd 2000-tal.** Sentida kompletteringar inordnade i kvartersstruktur.

■ **Kajområde.** Ursprungligen anlagd del av Göteborgs hamn från 1800-tal, i sin helhet omgjort på 1930-talet. Öppen karaktär, delvis beläggning med smågatsten samt pollare och belysningsstolpar delar av den kvarvarande hamnkaraktären.

≡ **Järnvägs- och kranspår.** Bevarad rest av den för området tidigare centrala infrastrukturen.

● **Bevarade träd.** Historisk funktion som avdelare mellan bostäder och renhållningsstation.

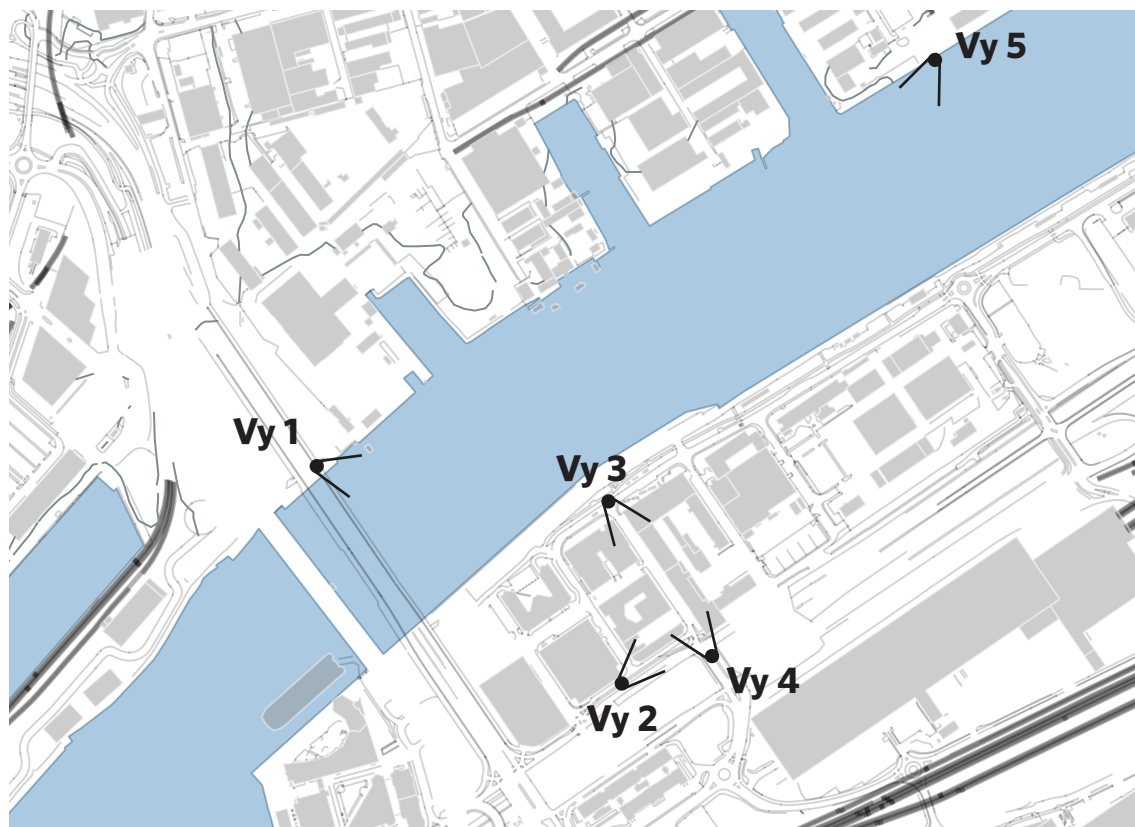
● **Tidigare trädrad.** Träd mellan trafik och bebyggelse var starkt präglade för området.

--- **Fasadliv som återger Mårten Krawogatans ursprungliga läge.** I och med förändringar av kvarterens utbredning är byggnadens fasad idag den enda som speglar tidigare förhållanden.

- - **Gatusträckning från 1870-talsplan.** Merparten av utredningsområdets gatunät återger 1870-talets planläggning.

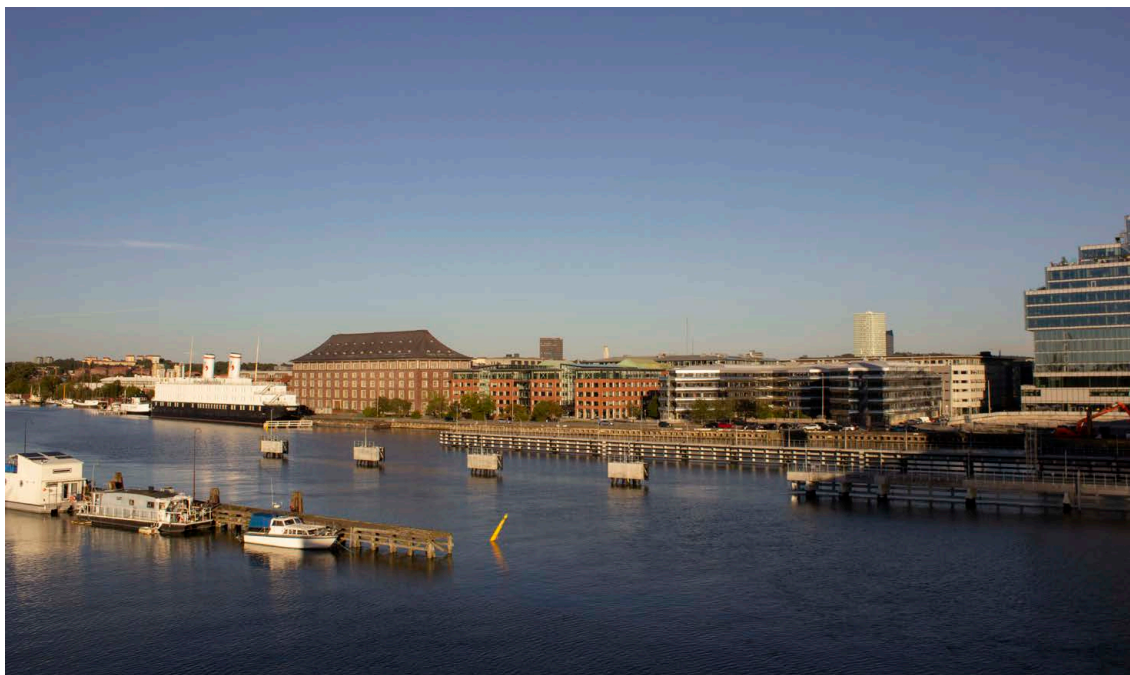
- - **Gatusträckning från 1980-talsplan.** Övriga gatusträckningar tillkom vid den senaste helhetliga planeringen av området under sent 1900-tal.

SYNBILDSANALYS

I den följande delen karaktäriseras utredningsområdet utifrån ett antal synbilder. För varje synbild presenteras de bärande uttrycken och kvaliteterna för utredningsområdets helhetsgestalt i den vyn. Synbilderna är valda med utgångspunkt i där områdets innehåll tydligt framträder utmed centrala stråk i området, idag såväl som efter flera av de stora utvecklingsprojekten i omgivningen är genomförda.

1. Från motsatt sida av älven, i höjd med norra brofästet.
2. Kilsgatan österut från hörnet av kvarteret Kopparn.
3. Kämpegatan söderut från Gullbergs strandgata
4. Kämpegatan norrut från överdäckningen av motorvägen.
5. Från östra delen av Ringön, bortanför Gotenius varv, och över älven.

Vy 1: Norra brofästet

Övergripande

Det öppna älvrummet och det breda kajstråket möjliggör vad som upplevs som ett närmare fysiskt förhållande mellan Ringön och Gullbergsvass än vad som rent faktiskt är fallet. Vyns bebyggelse utmed Gullbergs strandgata framträder från Hisingen som fastlandssidans mest östliga front av sammanhållen stadsbebyggelse. I detta framträder kvarteren Bronset, Tennet och Kromet såväl som en grupp och som enskilda byggnadsverk.

Ett gjort vägval för bebyggelsen utmed kajstråket om att inte överskrida "Pagodens" takfotslinje framträder tydligt i vyn. "Pagodens" speciella takform är det mesta markanta inslaget i vyn och tillåts dominera över allt i dess direkta närhet.

Öster om kvarter Bronset möjliggör den tillbaka-dragna, och mot älven lågskaliga, bebyggelsen inom kvarter Järnet samt den utglesade bebyggelsestrukturen öster därom den göteborgska topografin att verka i vyn. Lunden och Strömmensbergs grönskande bergskrön ger ett tydligt djup i vyn och en bortre gräns för den låglänta dalgång som omger Göta älv.

Övrig bakomliggande topografi döljs till över-

väga del av utredningsområdets bebyggelse. Fonden domineras här i stället av ett antal uppskjutande byggnader av varierande ålder och karaktär. De är samtliga utformade som vertikalt präglade, solitära torn.

Byggnaden inom kvarter Platinan bryter helt mot de i övrigt rådande förhållandena i vyn genom sin kraftiga grundvolym i samband med den höga skalan.

Viktiga strukturer eller byggnaders roll

Älvens vattenspiegel och topografins närvaro i öster är centrala för läsbarheten av landskapets förutsättningar.

"Pagoden" är totalt dominerande i vyn, där dess speciella takform är det enskilt mest framträdande och karaktärsskapande inslaget i vyn. Intilliggande bebyggelses underordnande och horisontella prägel är av stor vikt för "Pagodens" landmärkesfunktion ut mot älven.

Förhållanden att beakta i vyn

Den i relation till "Pagoden" underordnade skalan är ut mot älven av största vikt att bibehålla.

Tillkommande större byggnader längre in inom utredningsområdet bör förhålla sig till den vertikala tornprägel som karaktäriserar vyn.

Vy 2: Kilsgatan österut

Övergripande

Södra delen av Kilsgatans dragning och det gemensamma fasadmaterialet mörkt, rött tegel gör att de södra delarna av kvarteren Tennet och Bronset från vyn upplevs som en sammanhållen delmiljö. Denna upplevda delmiljö präglas förutom fasadmaterialet av tydligt avläsbara tak och på olika sätt markerade takfötter.

I vyn upplevs kvarteren som kringbyggda, med relativt småskalig fastighetsindelning och en nedtonad byggnadsskala mellan tre och fem våningar. Kvarteret Tennets bebyggelse mot Kämpeгатan är över huvud taget inte framträdande i vyn, som utan undantag utgörs av fasader och takfall som vetter mot väster.

Det kraftigt avfasade hörnet och den låga skalan på före detta Holmens Herr (Kilsgatan 14) gör att byggnaden på Kilsgatan 10 på ett tydligt sätt hamnar i blickfånget och upplevs som en centralpunkt i vyn, trots att den ligger in på en tvärgata. Genom sin tidstypiska gestaltning är det också tydligt att det är byggnaden på Kilsgatan 10 som är utgångspunkten som övriga byggnader i vyn delvis har anpassats till.

AB Vin- och sprits lager- och kontor verkar som en påtaglig bortre fond i vyn och för entrén till

området från centrala staden. De avskiljande betongmurarna mot motorvägen i söder förstärker byggnadens fondverkan. Dess delvis slutna karaktär signalerar som enda inslag i vyn ett industriellt ändamål. Den är den enda av byggnaderna i kvarter Bronset som är visuellt närvarande i entrévyn till området.

Viktiga strukturer eller byggnaders roll

De i vyn synliga, i utredningsområdet i stort småskaliga, fastigheterna erbjuder ett samlat och kondenserat entrémotiv till bärande delar av områdets kulturhistoriska kvaliteter. Den låga bebyggelseskalan som ger endast en vy över fasader och takfall som vetter mot väster, är ett centralt strukturellt förhållande.

Det röda teglet fungerar samlande och gör att vynes tre byggnader upplevs som en sammanhängande delmiljö i det övriga området. Det kraftigt avfasade hörnet har en viktig roll för att öppna upp gaturummet mot Kilsgatan

Förhållanden att beakta i vyn

Det röda teglet vidareför 1800-talets gestaltsidé av området. Detta karaktärsdrag bör bibehållas. Avfasade hörn är en struktur med tydlig historisk kontinuitet på platsen. Lagerbyggnaden i kvarter Bronsets roll som fond i öster och endast de västra fasadernas synlighet bör vara rådande i vyn.

Vy 3: Kämpegatan söderut

Övergripande

Ömse sidor om Kämpegatan upplevs i vyn ha slutna fronter med bebyggelse mellan fyra och fem våningar. Detta skapar ett perspektiv längs med gatan där bangården i söder innebär en luftig, öppen fond av blandad stadsbebyggelse från olika tidsperioder.

Gatans direkta möte med den före detta industribebyggelsen i kvarteret Bronset åskådliggör de industriella ställningstaganden som var vägledande i utformningen av miljön. De portar som anas in i kvarteret (i gatunivå) berättar om de tidigare stickspårens centrala roll för verksamheten.

I vyns förgrund speglar 1980-talshuset till höger tydligt "Pagodens" gestaltning med kraftiga murar i rött tegel och stora fönsterpartier med ljusa omfattningar i stenmaterial. Den senare påbyggnaden har också plockat upp de markant utskjutande takutsprången. Även övriga byggnader i vyn är försedda med utskjutande takutsprång mot gatan. Sammantaget skapar detta en tydligt horisontell prägel ovan takfoten, i gatans längdriktning.

Viktiga strukturer eller byggnaders roll

Kvarteret Bronsets direkta möte med Kämpegatan och bevarade portar i gatunivå är viktiga i berättelsen om industriverksamheten som format kvarteret.

Vyn domineras av fasader av rött tegel och detaljer i ljust stenmaterial. Detta fungerar samlande för gatans karaktär i vyn. Ovan fasaderna är takfallen inte skönjbara, men de utskjutande takutsprången med endast en vånings skillnad längs hela gatan är ett signum för den korta gatan och har en viktig roll för den horisontella prägeln som är så närvarande i vyn.

Förhållanden att beakta i vyn

Den trottoarlösa östra sidan av Kämpegatan med portar i gatunivå bör bibehållas för den industriella karaktären och läsbarheten.

Den horisontella prägeln bör bibehållas och om möjligt utvecklas med någon typ av markering ovan fjärde eller femte våningen på eventuellt tillkommande byggnadskroppar med fasadliv mot gaturummet.

Vy 4: Kämpeгатan norrut

Övergripande

Kämpeгатans karaktär upplevs som spretigare sett ur vyn mot norr, mycket på grund av kontorskomplexet från tidigt 2000-tal och den påverkan dess baksidespräglade södra fasad har.

Däremot framträder hela kvarter Bronsets rad av bebyggelse helt i rött tegel mot gatan på ett mer monumentalt vis än från Vy 3. De jämna fönster-raderna skapar en lugn och rytmisk upplevelse av kvarteret där samgestaltningen av byggnader från olika decennier av 1900-talet är påtaglig.

Före detta Holmens Herr utgör en tydlig nedtrappning av kvarter Tennets bebyggelse åt söder. Dess slutna gavel samspelar med AB Vin och sprits lager- och kontorsbyggnad på andra sidan gatan och det kraftigt avfasade hörnet leder blicken längs med Kämpeгатan och skapar kopplingar av rött tegel över gaturummet.

I fonden av vyn skymtar Arödsbergens grönska på Hisingssidan intill det stora hotellfartyget som ligger förtöjt vid Gullbergskajen. Båda dessa inslag signalerar älven och hamnens plats i om-

rådet och funktionella betydelse för stadsdelen historiskt.

Viktiga strukturer eller byggnaders roll

Kvarteret Bronsets enhetliga och slutna rad av bebyggelse med fasader i rött tegel är, vid sidan av "Pagodens" monumentala dominans mot kajstråket, utredningsområdets mest upplevelsebara industrihistoriska rest. Bebyggelsen från olika tider är tydligt inordnade i en helhet, men visar också på den långa utvecklingen av kvarterets verksamheter.

Älven är en central del i förståelsen av områdets framväxt och älvrummet som fond i norr är viktig för den historiska läsbarheten.

Förhållanden att beakta i vyn

Kvarter Bronsets bebyggelsefront mot Kämpeгатan bör bibehållas.

Inslag av rött tegel och avfasade hörn i kvarter Tennets södra del är av betydelse för upplevelsen av släktskap mellan de två kvarteren.

Jämnhet i bebyggelsens skala bör eftersträvas för att bibehålla strukturen av slutna kvarter.

Vy 5: Östra Ringön

Övergripande

Från motstående sida av älven, uppströms utredningsområdet, gör Gotenius varvs docka ute i älven tillsammans älvens svagt krökta form på platsen att man läser ihop innehållet på bägge sidor om älven som ett. Den industriella prägel på ömse sidor om älven samt de traditionella fartygen vid varvet och längs Drömmarnas kaj förstärker detta. Älvens längdriktning blir i vyn inte särskilt påtaglig. Detta förhållande gör att södra sidan på ett mer markant sätt än i Vy 1 präglas av ett fåtal monumentala byggnader. Vid kajstråket är det bara "Pagoden" som tydligt framträder. Övrig bebyggelse är dold eller har en så anonym framtoning i vyn att man inte lägger märke till den.

Bakom "Pagoden" tar Platinan upp en stor del av av blickfånget tillsammans med Läppstiftet. Dessa gör att den centrala staden inte upplevs som en närvarande fond från detta håll och att bebyggelsen närmast älven i Gullbergsvass upplevs som en fristående enklav av bebyggelse. Trots detta saknas inte djupverkan helt i vyn. Mellan Platinan och Läppstiftet tillåts blicken fästa på byggnader längre bort i stadsstrukturen. Här framträder såväl Navigationsskolan på Kvarnberget som Hotell

Draken vid Järntorget. Samma sak gäller längst till vänster i vyn där den glesa strukturen tillåter bebyggelsen i Norra Guldheden att verka som bortre gränsmarkering i vyn.

Viktiga strukturer eller byggnaders roll

"Pagodens" är ett dominerande inlag även i denna vy, där också kvarteret Bronsets bebyggelse utmed Torsgatan, med dess putsade fasader och långa taknockslinje kommunicerar mer av kvarterets innehåll än dess monumentalbyggnad mot älven. Detta tillsammans med Gotenius docka och fartyg är centrala i ihopläsningen av ömse sidor av älven som en och samma struktur.

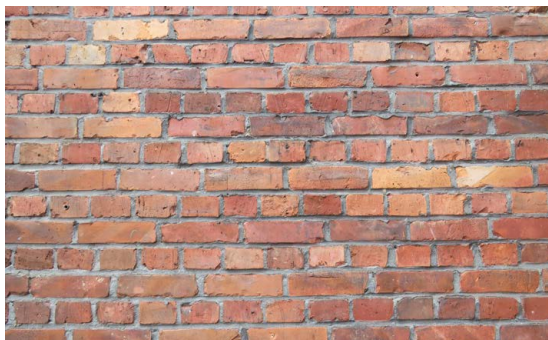
De luckor i bebyggelsestrukturen som möjliggör en djupverkan i vyn är viktiga för att placera bebyggelsen utmed älven i ett större stadsbyggnadsmässigt sammanhang.

Förhållanden att beakta i vyn

Kvarteret Bronsets visuellt framträdande roll bör bibehållas.

Djupverkan i vyn bör fortsättningsvis vara avläsningsbar öster om kvarter Bronset och mellan Platinan och Läppstiftet.

MATERIAL- OCH DETALJKARTA

SEX KVARTER OCH EN KAJ

Karta över utredningsområdet med utmärkta gatunamn och kvartersnamn för orientering.

3:e kvarteret Platinan

Kvarterets innehåll

Kvarteret består i helhet sedan 2021 av den 18 våningar höga Platinan – en relativt samlad byggnadsvolym med fasader helt i glas. Byggnaden ersatte ett postmodernistiskt kontorshus från 1980-talet.

I och med Platinans exponerade läge i direkt anslutning till den nya Hisingsbron utgör den ett nytt, markant inslag i stadsbilden som från centrala staden i söder och väster helt dominerar som entrémotiv till delen av Gullbergsvass utmed älven.

Betydelsefulla byggnader för kulturmiljön

-

Rumsbildningar inom kvarteret

Kvarteret Platinan omfattar inga framträdande rumsbildningar med betydelse för kulturmiljön.

Kvarteret Platinan sett från sydväst.

av en vertikal rad av runda fönster. Fasaderna är putsade i en grå kulör. Taket är mycket flackt valmat och klätt med papp. I hörnet mot Kilsgatan finns en cafélokal.

Övriga fasader är klädda med vita skivor. Mot Gullbergs Strandgata samt Vikingsgatan finns vid entréerna var sitt uppglasat parti över alla våningsplan. Intill finns ett vertikalt parti putsat i en mörkgrå kulör. Byggnadskropparna mot väster och norr har ett påbyggt sjätte våningsplan, indraget från fasadlivet. Påbyggnaderna har en markant utskjutande takfot.

Betydelsefulla byggnader för kulturmiljön

-

Rumsbildningar inom kvarteret

Rumsbildningen med uteservering till cafét i det indragna hörnet mot Kilsgatan bryter upp de monotona fasaderna i gatuplan, men bedöms inte uppbära några viktiga egenskaper eller kvaliteter för kulturmiljön.

Kvarteret Kopparns norra byggnadskropp.

4:e kvarteret Kopparn

Kvarterets innehåll

Kvarteret består i helhet av ett kontorskomplex från 1980-talet, grupperat med högre byggnadskroppar i 5-6 våningar i en hästskoform runt en överbyggd gård. Mot Kilsgatan bildar den överbyggda gården en två våningar hög, till stora delar sluten, gatufasad med inkörspportar till ett parkeringsgarage.

Byggnadskroppen om fem våningar mot söder har långsmala grupper av fönsterband över samtliga våningsplans fasader. Trapphuset markeras

Kvarteret Kopparns lägre, mer slutna bebyggelse mot Kilsgatan. I det indragna hörnet i mötet med den högre byggnadskroppen mot söder finns en uteservering.

16:e kvarteret Kromet

Kvarterets innehåll

Den östra delen av kvarteret är bebyggt med ett M-format kontorshus i fem våningar, byggt på 1980-talet. Kontorshuset ritades år 1986 av Stjernberg Hultén arkitekter AB. Byggnadens grundform skapar ett halvöppet gårdsrum ut mot älven. Gården flankeras av två byggnadskroppar formade som pilar mot norr. Vid den östra av dessa finns en nedfart till ett garage. På gårdens södra sida finns en triangelformad utbuktande byggnadsdel. Byggnadens tak är plana och täckta med ljus plåt, som även är neddragen en bit på översta våningens fasader. Fasaderna i våning 2-4 utgörs av rundade, utskjutande "tuber" i blank plåt. Mellan dessa finns band täckta med mörk plåttäckning kring byggnadens fönster, som är rytmiskt grupperade längs med våningsplanen. Bottenvåningens fasader utgörs av rå betong i ett räfflat mönster. Mot söder finns en i fasaden indragen arkadgång med runda pelare klädda i blank metall.

Kvarterets västra del är sedan år 2021 avriven och i nuläget obebyggd.

Betydelsefulla byggnader för kulturmiljön

Kvarterets kvarvarande 1980-talsbyggnad är en välbevarad och tidstypisk representant för tillkomsttidens stilideal. Den M-formade grundformen med pilspetsar riktade mot älven och den säregna fasadutformningen med sina "tuber" och pelare i blank metall gör den till den mest framträdande av de bevarade byggnaderna från områdets omdaning under det sena 1900-talet.

Rumsbildningar inom kvarteret

Det halvöppna gårdsrummet med sina planteringar, stensatta gångstråk och formgjutna betongmurar är en viktig del av 1980-talsmiljön som helhet. Detsamma gäller arkadgången med utanförliggande trädrad.

Kvarterets öppna sida mot norr, där den M-formade grundformen tydligt framträder.

Mot söder finns en arkadgång med pelare i blank metall. Utanpå löper en trädrad mellan gången och gatan.

Byggnadskomplexets fasader präglas starkt av de rundade "tuber" som skjuter ut från de övre våningsplanen.

5:e kvarteret Tennet

Kvarterets innehåll

Det ursprungliga, långsmala kvarteret är sedan förändringar under 1980-tal tvådelat med en mellanliggande platsbildning. Norr om denna utgörs bebyggelsen av ett stort kontorskomplex med flacka, valmade tak täckta med ärggrön plåt och fasader i rött tegel med mönstermurade listverk över fjärde våningen. Mot älven består komplexet av tre skepp med mellanliggande, glasade ljusgårdar. Byggnaden har tydligt plockat upp intilliggande "Pagodens" kvadratiske fönsterform och ljusa omfattningar. Senare tillkomna fönsterpartier har frångått detta förhållningssätt. Även påbyggnadens kraftiga takutsprång bär ett släktskap med "Pagoden".

Den södra delen av kvarteret domineras till ytan av ett kontorshus från 2000-talet om sex våningar med indraget översta plan. Fasaderna är ljus putsade och fasaderna präglas av stora fönsterpartier. Mot den obebyggda delen i söder är fasaderna slutna och av tydlig baksideskaraktär. Allra längst i söder sänks skalan på kvarterets bebyggelse med ett bostadshus från 1880-talet i tre våningar med inredd vind och tidstypiska fasader i rött tegel, samt den smala byggnaden som tidigare rymde Holmens Herr. Den senare har markant avfasade hörn som en blinkning mot det landshövdingehus som tidigare fanns på platsen. Gavlarna markeras av vertikala band med korrugerade betongskivor. Takfoten täcks av kopparplåt.

Betydelsefulla byggnader för kulturmiljön

För en närmare genomgång av 1880-talshuset på Kilsgatan 10, och dess värdebärande delar, se den särskilda delen om den byggnaden på sidan 38.

Den smala byggnadens (f.d. Holmens Herr) avfasade hörn är kulturhistoriskt intressanta som en spegling av tidigare förhållanden och det röda teglet knyter samman byggnaden med sina äldre grannar inom kvarteret och i intilliggande kvarter Bronset.

1980-talskomplexet är trots förändringar miljöskapande genom sitt gestaltade förhållande med "Pagoden". Fönstersättning, omfattningar och omsorgsfulla tegelfasader är viktiga delar för detta.

Rumsbildningar inom kvarteret

Öppningen genom kvarteret är i sig självt inte av betydelse för kulturmiljön i området. Beläggningen med smågatsten samspelar dock med områdets äldre industriprägel.

Öppningen möjliggör också för bebyggelsen i kvarteret Bronset att utgöra en upplevelsebar fond från väster, längs med Gullbergs strandgatas inre sträckning och från Hisingsbron. Detta gör områdets äldre bebyggelse mer framträdande.

1980-talshuset ut mot älven med "Pagoden" till vänster.

Före detta Holmens Herr med markanta avfasade hörn och sammanbindande tegelfasader.

Vy österut från Hisingsbron med bebyggelse inom kvarter Bronset som tydlig fond vilket möjliggörs av öppningen i kvarteret Tennet.

6:e kvarteret Bronset

Kvarterets innehåll

Kvarteret är till övervägande del bebyggt med tidigare industri-, lager- och kontorsbebyggelse. Undantaget är det sydöstra hörnet där den äldre bebyggelsen har rivits och till delar ersatts av ett parkeringshus uppfört på 1990-talet. Rivningarna medför att kvarteret åt detta håll idag har en öppen karaktär med insyn till kvarterets gårdsbildningar.

Mot Kämpegatan i väster präglas kvarteret av en lång rad av sammanhållen bebyggelse om 4-5 våningar med rött tegel, ljusa naturstensdetaljer och stora portar in i kvarteret. Mot Gullbergs strandgata består kvarteret i sin helhet av den monumentala så kallade "Pagodens" kraftiga och säregna byggnadsvolym. Mot Torsgatan i öster är det röda putsade fasader med vita lisener och markerad, gråputsad bottenvåning som präglar kvarteret.

Kvarterets norra del är på gårdssidan indelad i två långsmala gårdsutrymmen där sentida ny- och tillbyggnader har anpassats till den äldre bebyggelsen. Den avdelande längan med gårdsbebyggelse rymmer också två mer småskaliga, äldre byggnader som gör den industrihistoriska prägel stark från kvarterets insida.

Betydelsefulla byggnader för kulturmiljön

Samtliga byggnader uppförda före 1970-talet är av stor vikt för upprätthållandet av det höga kulturhistoriska värde som är utpekat sedan tidigare. Kvarteret som helhet, med undantag från parkeringshuset, utgörs av högkvalitativ arkitektur med få paralleller i Göteborg.

"Pagoden"

Arkitekt Cyrillus Johanssons unika byggnad från år 1928 är med sin bastanta volym och österländska influenser ett tydligt landmärke för kvarteret och stadsdelen från stora delar av det omkringliggande älvrummet. Byggnaden präglas av sitt branta, svängda tak buret av kraftiga betongpelare, smårutsindelade stora fönsterpartier och kraftiga ekportar.

Byggnaden har allt sedan den uppfördes tillåtit resa sig över omkringliggande bebyggelse.

Landmärket "Pagoden" med sin bastanta volym, sitt präglade tak buret av betongpelare samt sin fönstersättning.

"Pagodens" huvudentré med ekport med markanta sidor och överljus och omfattningar i obehandlad betong.

Torsgatan 3-5

Kvarterets bebyggelse mot öster består idag av tre sammanbyggda byggnader i 4-5 våningar som alla har fasader med grått putsad bottenvåning och övre våningsplan putsade med en spritputs i en varmt röd kulör med vitputsade lisener mellan fönsteraxlarna.

De två äldsta byggnaderna är den långa längan längst åt norr som uppfördes år 1917 som snusfabrik åt Tobaksmonopolet, samt delen längst åt söder som uppfördes som tobakskvarn samma år. Den senare var från början endast förbunden med fabriken via en taktäckt gång i översta våningen. Dagens sammanbyggda rad av bebyggelse tillkom på 1940-talet. Den smala byggnaden som då uppfördes är ner på detaljnivå anpassad till de äldre byggnaderna. Uttrycket mot gården är liknande det mot gatan, med undantag för det utanpåliggande, ursprungliga hisstornet som stärker den industriella prägel åt detta håll.

Byggnaderna har en delvis särskiljande gestaltning inom kvarteret men är som de äldsta bevarade byggnaderna en viktig del i förståelsen av kvarterets industrihistoria som helhet.

Byggnadslängan mot Torsgatan sett från gården med de varma fasaderna och det utanpåliggande hisstornet.

Detaljbild på mötet mellan de olika putsfälten som finns på byggnaderna mot Torsgatan.

Före detta transformatorstation

Mellan två sentida tillkomna byggnader mot det östra gårdsrummet ligger kvarterets minsta byggnad - en före detta transformatorstation i två våningar, uppförd år 1918. Byggnaden har grovt spritputsade fasader i en varmt röd kulör. Takfoten är markerad av en profilerad list.

Byggnaden är ett tydligt bevarat exempel på de mindre funktionsbyggnader som en större industrianläggning som den i kvarteret Bronset var beroende av. Dess nedtonade gestaltning och småskalighet är en viktig del i den intimitet som präglar gården.

Den småskaliga, enkelt utformade före detta transformatorstationen mot det östra av kvarterets två gårdsrum.

Tegelbyggnad på gården

Trevåningsbyggnad uppförd år 1927. Har fasader i rött tegel med mönstermurade detaljer mitt på fasaden åt väster. Bottenvåningen domineras av en rad av kraftiga pelare med mellanliggande valvslagningar. I vardera ände finns mot väster ett svagt utskjutande trapphusparti med rusticerad murning, lunettfönster och flacka tempelgavlar ovan takfoten. Övriga byggnaden avslutas upptill av en kraftig, vitputsad taklist. Den glasade ekporten med snidade detaljer och naturstensomfattning finns i det sydvästra hörnet av byggnaden. Mot öster är byggnaden ombyggd och framstår i sin helhet som en modern byggnad.

Byggnaden är mot väster mycket välbevarad och samspelar väl med omkringliggande byggnader i material och gestaltning. Den är en tydligt miljöskapande del av det västra gårdsrummet.

Den tre våningar höga tegelbyggnaden mot gården, och dess detaljrika fasad mot väster. I bakgrunden "Pagodens" gårdsfasad.

Kämpegatan 6

Fyravåningsbyggnad uppförd på 1920-talet. Byggnaden har likt övriga byggnader mot Kämpegatan röda tegelfasader och naturstensdekor kring fönster och portar samt vid takfoten. Partier kring portar och skorstenen är murade med rusticering. Fasaderna mot gården är på typiskt sätt enklare i sin gestaltning.

Byggnaden är till stora delar välbevarad och en karaktärsstark individ i kvarterets samlade front mot Kämpegatan.

Kämpegatan 8-12

Två fyravåningsbyggnader med sentida påbyggd, indragen takvåning. Byggnaden på Kämpegatan 8 tillkom redan 1914 men har senare getts en 1920-talspräglad exteriör gestaltning. Denna gestaltning anknöt byggnaden på Kämpegatan 10 och 12 till när den uppfördes år 1954. Mot gatan upplevs de bägge byggnaderna idag som en, med fasader i rött tegel, kraftig tandsnittslist vid takfoten och ljusa naturstensomfattningar. Mot gården har byggnaderna gjorts djupare med en sentida tillbyggnad.

Byggnaderna är viktiga delar i den sammanhållna raden av tidigare industribyggnader utmed Kämpegatan.

Kämpegatan 14-16

Den sista bygganden som uppfördes inom kvarterets industriella period. Den kvadratiske fyravåningsbyggnaden längst söderut på Kämpegatan uppfördes som lager för Vin- och spritcentralen år 1964. Byggnaden har röda tegelfasader, små fönster mot väster där också portar för in- och utlastning finns indragna i fasaden. Bottenvåningens sydvästra hörn utgörs av ett rundat parti av betongglas. Översta våningen utgörs till sin helhet av ett fönsterband under en utskjutande takfot. Fönstren mot söder har förändrats i de övre våningsplanen, medan de smala partierna med betongglas i bottenvåningen är ursprungliga. Mot öster utgörs byggnadens fasader av en plåtklädd brandmur.

Byggnaden är en viktig komponent i kvarterets ansamling av industribyggnader, då den på ett tydligt sätt förmedlar sin funktion och verksamhetens fortsatta utveckling in på andra halvan av 1900-talet.

Byggnaden på Kämpegatan 6 (i mitten) med karaktärsstarka fasader i rött tegel med naturstensdetaljer.

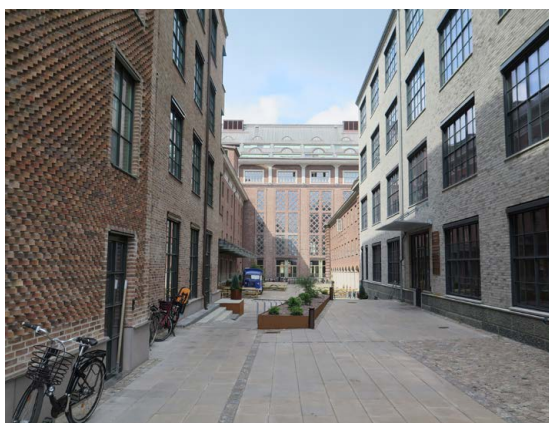
Kämpegatan 8-12 och dess till varandra anpassade byggnader från olika årtionden under 1900-talet. Översta våningen är en sentida påbyggnad.

Den ursprungliga kontors- och lagerbyggnaden på Kämpegatan 14-16 var den sista industribyggnaden som uppfördes inom kvarteret.

Rumsbildningar inom kvarteret

De två långsmala gårdsbildningarna i norra delen av kvarteret möjliggör en helhetlig upplevelse av den industrihistoriska miljön, då den är omsluten av bebyggelse från samtliga av kvarterets representerade utvecklingsskeden. Den modernisering som gårdarna har genomgått gör att rumsbildningarnas förmedlande förmåga och industriella karaktär är helt avhängig de välbevarade industribyggnaderna som omger gårdsrummen.

Det västra gårdsrummet präglas av äldre industribyggnader längst ned i bild och goda exempel på anpassade ny- och tillbyggnationer närmast i bild.

Det östra gårdsrummet får mycket av sin karaktär av de äldre putsade industribyggnaderna med fasader mot denna gård. Foto taget från den smala passagen mellan gårdarna.

Detalj över en port med många av de dekorativa inslag som bebyggelsen mot Kämpegatan innehåller; sockel och omfattningar i natursten samt rusticerad murning.

Klassicerande fönsteromfattning i ljus natursten i bottenvåningen på byggnaden på Kämpegatan 6. Övriga byggnader längs gatan har liknande omfattningar.

7:e kvarteret Järnet

Kvarterets innehåll

Kvarteret upptas uteslutande av Swedish Matches fabriksanläggning från 1980-talet. Bebyggelsen upptar den norra delen av kvarteret. I söder vigs en stor yta åt stängselomgärdade parkerings- och inlastningsytor. I denna del finns också ett antal mindre byggnader av enkel karaktär som hör till fabriksanläggningen.

Fabriksbyggnaden är tvådelad med den 2-5 våningar höga produktionsdelen i mitten av kvarteret. Denna del har plana, pappklädda tak med stor del ventilationsanläggningar installerade över taket. Fasaderna är i gatuplan av mörkt, rött tegel. I det övre planet är fasaderna täckta med grå korrugerad plåt. På bågige långsidorna finns ett parti vardera där plåt- respektive tegelfasaderna korsar varandra vilket skapar variation i fasaderna. Fönstren är övervägande långsmala träfönster av korsposttyp, mörkt betsade. Mot Trollhätttegatan finns flertalet enlufts-fönster och en vertikal rad av konvexa runda fönsterpartier.

Ut mot kajstråket utgörs fabriksanläggningen av en lägre byggnadsdel för personalutrymmen med matsal med mera. Denna del har valmade tak med markanta takutsprång i vilka det går att se ett släktskap med intilliggande "Pagoden". Den övre delen av fasaderna är klädda i mörka träskivor med utanpåliggande dekorativa ribbor. Mot norr framträder också fabriksdelens mjukt formade, och till stora delar uppglasade, trapphus i det nordvästra hörnet.

Betydelsefulla byggnader för kulturmiljön

Snusfabriken besitter ett kontinuitetsvärde, då det är en utveckling av en verksamhet som startade i kvarteret intill under tidigt 1900-tal. Själva fabriksbyggnaden bedöms besitta relativt låga byggnadsspecifika värden.

Rumsbildningar inom kvarteret

Parkerings- och inlastningsytan i den södra delen av kvarteret bedöms inte uppbära några viktiga egenskaper eller kvaliteter för kulturmiljön.

Fabriksanläggningen sett från nordväst med den lägre delen för personalutrymmen närmast i bild.

Den östra långsidans parti med diagonal gräns mellan plåt- och tegelfasad.

Det mjukt formade, utanpåliggande trapphuset mot norr är ett markant inslag i byggnadens front mot älven.

Gullbergskajen

Platsens innehåll

Platsen utgörs av ett längre kajstråk som i sin helhet sträcker sig från Lilla Bommen i väster, och genom utredningsområdet. I öster sker en indragning av kajen där den övergår i det så kallade "Drömmarnas kaj".

Kajen är sedan 1930-talet uppbyggd helt i betong och belagd med smågatsten som med tiden har asfalterats. Idag framträder smågatstenen endast fläckvis närmast älven inom utredningsområdet. Kajskoningen består av rå betong och är ut mot älven inklädd i trä. Längs med älven finns ett antal industrihistoriska spår efter den tidigare hamnfunktionen i form av pollare, stag och skyddsplåtar. Längs kajen, mellan Kämpeгатan och Trollhätteгатan ligger också en sträcka med järnvägs- och kranspår kvar. Området längre in från vattenlinjen används till stora delar som parkering. På parkeringsplatserna finns höga belysningsstolpar som härrör från hamnens tid. En lång rad av betongfundament skiljer denna del från stråket närmast vattnet.

Mellan parkeringsplatserna och Gullbergs Strandgata har planteringar gjorts framför kvarteren Tennet, Bronset och Järnet. Framför kvarter Bronset finns också en samling mindre, enklare teknikbyggnader på var sin sida om cykelbanan.

Betydelsefulla inslag för kulturmiljön

Det till stora delar öppna, breda kajstråket är centralt i upplevelsen av främst "Pagodens" ursprungliga placering ut mot en levande hamnmiljö. Stråket är också av vikt för förståelsen av det sammanhängande hamnstråket längs södra älvstranden. För detta är de obrutna kopplingarna mot Lilla Bommen i väster och mot den före detta Gasverkskajen längre österut av stor betydelse.

För bibehållande av hamnkaraktären är markbeläggning av äldre, patinerad smågatsten av yttersta vikt. Detta är samlande för stadens kajer oavsett tillkomsttid. Även pollare, belysningsstolpar och bevarade spår längs med kajen är centrala inslag. De få resterna av spårdragning utmed älven är bärande i förståelsen hur Göteborgs hamn fungerade från 1800-talet och en bra bit in på 1900-talet.

Rumsbildningar inom kvarteret

Hela ytan mellan älven och Gullbergs strandgata är att betrakta som en sammanhängande rumsbildning med kulturhistoriska värden. De betydelsefulla inslagen uppstår dess värden.

Kajstråket västerut med smågatstensbeläggning och bevarade järnvägs- och kranspår. I fonden Läppstiftet och Hisingsbron.

En pollare med tillhörande skyddsplåt från 1930-talet. Närmast älven utgörs kajen av rå betong.

Gruppen av mindre teknikbyggnader framför kvarter Bronset. Bakom den röda boden syns raden av äldre stolpar.

KILSGATAN 10

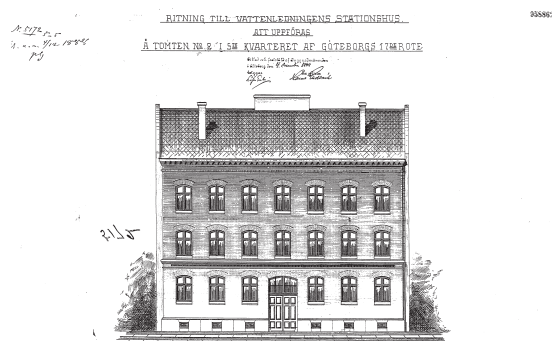
Tillkomst och förändringshistorik

1800-tal

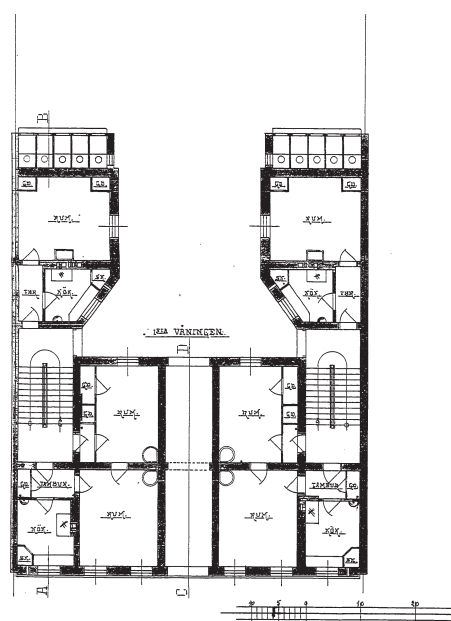
Byggnaden på Kilsgatan 10 uppfördes av Göteborgs vattenverk år 1889, efter ritningar framtagna av arkitekten och byggmästaren Georg Krüger. Byggnaden kallades då för Vattenledningens stationshus och uppfördes som bostad för jourhavande personal som skulle kunna rycka ut vid eventuellt behov av reparation eller avstängning av vattenledningar. Stationshuset var verksamt till och med dess nedläggning år 1939.

Byggnaden uppfördes som ett stenhus om tre våningar. Den uppfördes i en hästskoform, med en fasad ut mot gatan och två flygelbyggnader som omsluter innergården på två sidor. Byggnadens grund vilar på plintar som i sin tur är placerade på pålar.

Byggnaden hade ursprungligen totalt 15 lägenheter, varav elva bestod av ett rum och kök, tre lägenheter om två rum och kök samt en lägenhet med tre rum och kök. I källaren fanns två brygg-hus samt ved- och hushållskällare. På vindsplanet fanns torkvindar. I änden av vardera flygeln fanns en länga med utedass.

Nybyggnadsritningar från år 1888, signerade Georg Krüger.

Nybyggnadsritningar av bottenvåningen från år 1888.

1900-1950-tal

I augusti år 1900 utbröt en brand på Hultmans holme, vid vilken byggnaden på Kilsgatan 10 ska ha varit det enda större bostadshuset som drabbats. Detta är dock inget som kan utläsas i tillgängligt ritningsmaterial.

År 1917 gjordes ändringar av planlösningen i byggnadens tredje våning, där lägenheterna utvidgades, vilket medförde en ändring av fönstersättningen mot innergården och nya upptagningsar för dörrar mellan de före detta lägenheterna.

1934 utfördes ritningar för ett provisoriskt skjul på baksidan av Kilsgratan 10. Ett förlängt tillstånd för en provisorisk skjul- eller garagebyggnad har senare sökts i omgångar mellan åren 1949-1975. Ritningar visar att det ursprungligen rörde sig om en låg byggnad om en våning med pulpettak och tolv kvadratiska takljus. Det var förmodligen i samband med uppförandet av garagebyggnaden som de två längorna med utedass i ändarna av gårdsflyglarna revs.

På 1940-talet gjordes ett flertal mindre invändiga ändringar, bland annat inreddes byggnaden med både pump- och pannrum år 1940. Dessutom gjordes 1947 ytterligare ändringar av planlösningen i husets samtliga våningar, undantaget vinden.

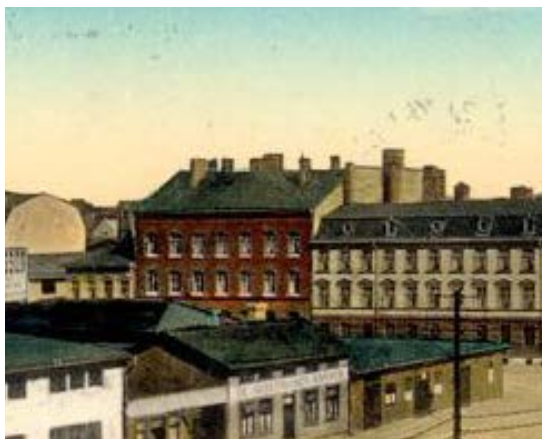
1950-2020-tal

År 1961 gjordes byggnaden om från bostadslägenheter till kontorslokaler i samband med att Erikson & Ehrman tog över byggnaden.

År 1988 gjordes en större ombyggnad av kontorshuset med utvändiga ändringar såsom nya fönster och entrépartier, ny takbeklädnad, förhöjda tak på gårdsflyglarna samt takkupor utmed Kilsgatan och mot innergården. Byggnaden tilläggsisolerades mot den nordvästra fastigheten (Gullbergsvass 5:26). Garagebyggnaden inreddes som kontor och byggdes på med en pyramidformad taklanternin.

Invändigt installerades en hiss i det nordvästra trapphuset och samtliga våningar fick nya ytskikt samt ändrade planlösningar.

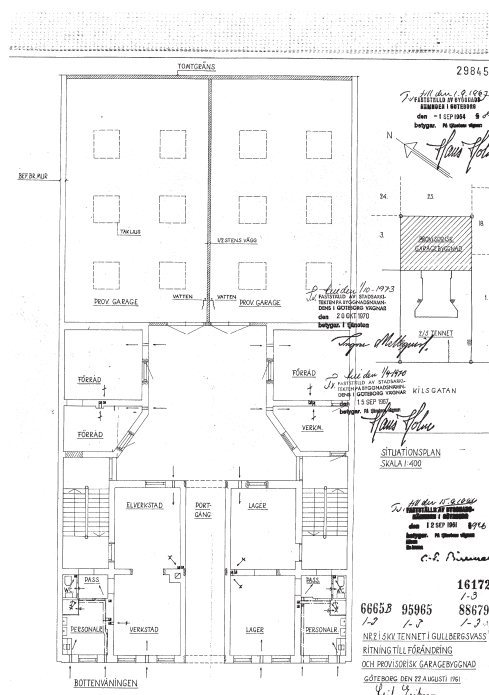
2013 revs den före detta garagebyggnaden och parkering anlades på platsen.

Del av odaterat, kolorerat vykort där bostadshuset på Kils-
gatan 10 syns mitt i bilden.

Bild från Mårten Krakowgatan, in mot Kilsgatan, år 1969.

Planritningar från år 1970 i samband med uppförande
av garagebyggnad på gårdssidan.

Nulägesbeskrivning - exteriör

Byggnaden på Kilsgatan 10 utgörs av ett stenhus uppfört i tre våningar med inredd källar- och vindsvåning. Det är uppfört i en hästskoformad plan med dess huvuddel ut mot gatan och två flygelbyggnader, med snedställda innerhörn, som flankerar en liten innergård. Huset står på en lätt utskjutande sockel i ljus kalksten och har fasader av rött tegel.

Gatufasaden har en symmetrisk utformning uppbyggd kring sju fönsteraxlar. Fönstren är av korsposttyp i trä, med fyra lufter och målade i en blå kulör. De har stickbågeformade överstycken, markerade av valvbågar av resta tegelstenar i samma kulör som resterande fasader. Undertill sitter en droplist med täckande plåt, mot gården syns bevarad, underliggande kalksten. Fönstren har markiser med en välvd form i en mörkblå kulör. I sockeln sitter fem rektangulära källarfönster av betongglas indelade i sex rutor. Dessa, tillsammans med en kokslucka i speglade position, är placerade i linje med ovanliggande fönsteraxlar. Byggnadens enda entréparti, som leder till en genomgående portgång, ligger centrerat och utgörs av ett stort glasat parti om en och en halv våning, med en dörr och sido- samt överljus i blå respektive grå aluminium. Öppningen har en bredare bas och en smalare överdel som likt byggnadens övriga fönster avslutas i en stickbåge markerad med resta tegelstenar.

Gatufasadens första våning avslutas med en gördelgesims med mönstermurning, bland annat bestående av snedställda tegelstenar samt en överliggande bleckplåt i ljusgrön kulör. Ovanför den tredje våningen finns en profilerad takfot med tandsnitt och en underliggande list av utskjutande stenar.

Byggnaden har ett bandtäckt plåttak i ljusgrön kulör, med sex takkupor mot gatan och två mot gården. Takkuporna är inklädda med likadan plåt som resterande tak och är delvis fristående, delvis placerade i par med kvadratiske korspostfönster och stickbågeformade överstycken. Byggnadens huvuddel har sadeltak medan flygelbyggnaderna har flacka, förhöjda pulpettak med stora glaspartier, varav ett är försett med skärmtak. Glaspartierna består av kvadratiske lufter i ett fönsterband, som i den sydöstra flygeln löper runt dess snedställda innerhörn.

Gårdsfasaden har motsvarande material som gatufasaden, men utmärker sig med en mer avskalad gestaltning, med endast takfot som dekorativt element, samt en oregelbunden fönstersättning i våning 1 och 3 av byggnadens huvuddel. Fönstren är av samma korsposttyp men varierar i storlek, mellan en och två mittposter med fyra respektive sex lufter. Fönstrens överstycken har en mycket flackare, nästintill rak, stickbågeform.

Innergården nås via portgången, med ett motsvarande entréparti som det ut mot Kilsgatan. Ytterligare sex dörrar nås från innergården, varav två entréer leder till respektive trapphus. Det nordvästra trapphuset nås via ett entréparti som markeras av ett, sentida tillkommet, vertikalt löpande fönsterparti placerat i flygelbyggnadens snedställda innerhörn. Fönsterbröstningen är av plåt, samt locklistpanel högst upp, i blå kulör. Entrépartiet är utfört i rå betong med ett flackt pulpettak inklätt med ljusgrön plåt och har en dörr i stål samt en dörr med sidoljus i aluminium. Motstående trapphus har en enklare entré med endast en dörr med sidoljus placerad i liv med fasaden. De övriga fyra dörrarna mot innergården leder in till förrådsrum samt cykel-, fläkt- och soprum. Samtliga dörrar har en mörkblå kulör. Intill fläktrummet finns en liten utbyggnad uppförd i tegel med avfasat hörn. Ovansidan av denna täcks av en naturstensplatta.

Innergården är belagd med gatsten, lagd i ett solfjädersmönster, och avskärmas från intilliggande del av fastigheten med ett högt plank försett med taggtråd. Mitt på gården och utmed dess kanter finns planteringar med buskar. Flyglarnas brandgavlar är inklädda med vit respektive blå, korrugerad aluminiumplåt, med bakomliggande ventilationskanaler. I sydöst finns ytterligare en synlig brandgavel, inklädd med röd korrugerad plåt ovan intilliggande byggnads tak.

Byggnadens symmetriskt inordnade gatufasad med centralt placerad port och fasader i rött tegel.

Gårdssidan med en flygelbyggnad på vardera sida. I första och tredje våningen är fönstersättningen ändrad.

Ovan: dropplista på innergården där kalksten syns under plåten. Flertalet övriga dropplister är helt inklädda i plåt.

Till vänster: lucka mot gatan för införsel av koks till byggnadens källarvåning. Intill sockel i ljus kalksten.

Byggnadens mönstermurade takfot med bland annat tandsnitt. Ovan de två sentida tillkomna takkuporna i par.

Entréparti till portgången från gatan, centrerat på fasaden. Ovan första våningen syns ett mönstermurat listverk.

Gårdssidans norra flygel med sentida inbyggt hörn och fönsterraden i det kraftigt lyfta takfallet.

Gårdsplanen med entré till portgången. Marken är belagd med smågatsten i solfjädersmönster.

Nulägesbeskrivning - interiört

Portgång

Portgången mellan gatan och gården har golv belagt med marmor med ett mittstråk av gatsten. Väggarna har en bröstning av polerad marmor utlagt i ett mönster bestående av vita, kvadratiska plattor infällda mellan smalare, korslagda grå plattor samt en ovanliggande grå list. Övriga ytor är vitmålade. I taket sitter två typer av belysningsarmaturer, dels en lysrörsarmatur inklädd med vit plåt, dels en hängande lykta i svartmålad gjutjärn. I mitten av portgångens tak sitter ett stickbågeformat valv.

Trapphus

I den nedersta våningen av de två trapphusen är golven belagda med stavar av polerad sten. Väggarna har en motsvarande marmorbröstning likt den i portgången. Övriga vägg- och takytor är vitmålade. Själva trappan har plansteg av natursten som vilar på vangstycken i form av järnbalkar målade i en grå kulör. Mitträcken och ändstolpar är omsorgsfullt utformade i gjutjärn med profilerade handledare av trä i en mörkröd kulör. Samtliga dörrar in till de före detta lägenheterna samt hissdörrarna i det nordvästra trapphuset har en blå kulör och gråmålade dörrromfattningar i trä. På vilplanen finns profilerade golvfoder i gråmålat trä. Högst upp i trapphuset finns delar av takstolen synlig, även denna målade i en grå kulör.

Källare

Källaren har flacka, tunnvalvsslagna tak och murade väggar, med bred bas. Det förekommer även senare tillkomna väggar uppförda i tunnare skivmaterial. Taket och väggarna är målade i en vit kulör. Golvet är gjutet och har en grågrön kulör. I taket sitter lysrörsarmaturer. Dörrblad har en blå kulör och dörrfoder är grå.

Kontorslokaler i våningsplan 1-3

De kontorslokaler som har varit möjliga att inventera har alla sentida tillkomna ytskikt. Golven är belagda med grå respektive beigefärgade plastmattor och vitmålade väggar och tak (inslag av moderna fondtapeter finns också). Dörrarna har antingen vita eller blå dörrblad.

I flertalet rum finns taklister och rosett i vitmålad stuckatur. Dörr- och fönsterfoder är i vissa rum

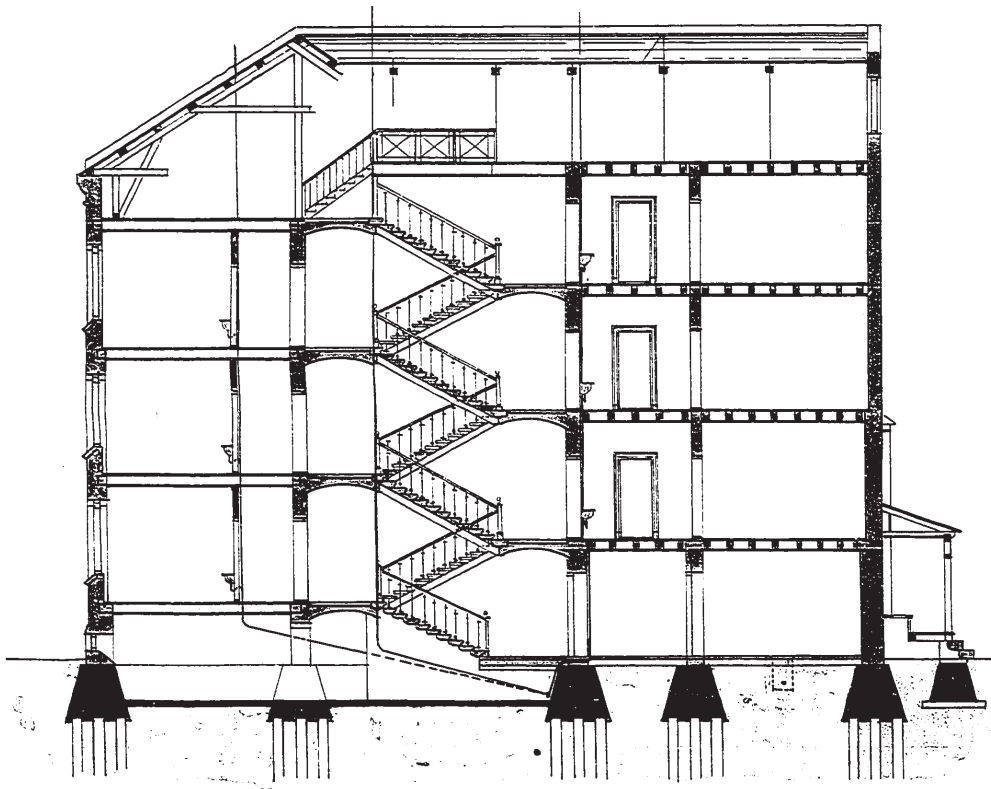
profilerade i äldre stuk. Badrumsutrymmena i kontorslokalerna har blå plastmatta och ljusblått kakel.

Vindsutrymmen

Vindsutrymmena utgörs av kontorsutrymmen med en genomgående korridor samt utrymmen för toalett och förråd. Golvet i korridoren är belagt med klickgolv i en mörk träimitation. Korridoren är öppen upp tillnock med synliga delar av takstolskonstruktionen målade i grå kulör. Väggar och tak är vitmålade. Kontoren avskiljs från korridoren av glasväggar med vita listverk och blå skjutdörrar i aluminium. Mellan de olika kontorsutrymmena sitter glasväggar infällda mellan takstolens delar. Väggarna har en bröstning av vitmålad pärlspont. På golven ligger en mjuk matta. I vindsutrymmena finns belysningsarmaturer av varierande typ, med orangefärgade kupper, lågt hängande lysrörsarmaturer samt större plafonder på väggen.

Övriga utrymmen

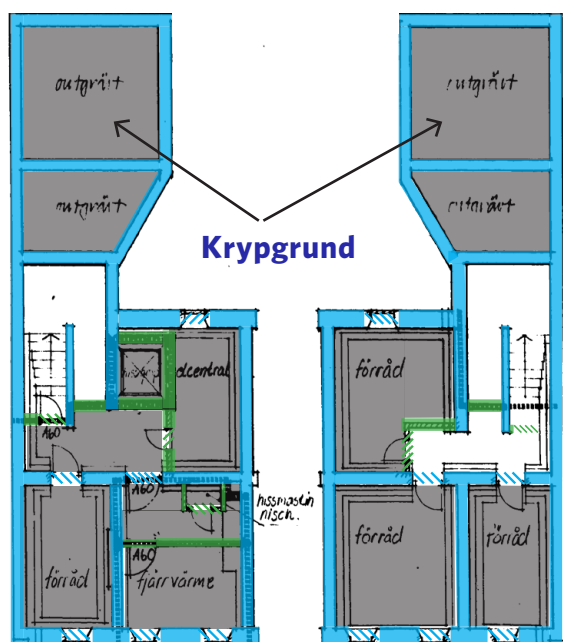
Förrådsrum samt cykel-, fläkt- och soprum mot innergården har gjutet golv och vitmålade väggar och tak. Putsade tegelväggar och väggar täckta med målat skivmaterial förekommer också.

Sektionsritning från 1888 som visar indelningen av de olika våningsplanen.

Sektionsritning från 1888, samt fasadritning över delar av gårdsfasaden som visar den ursprungliga fönstersättningen för den nordvästra flygeln..

Källarvåning

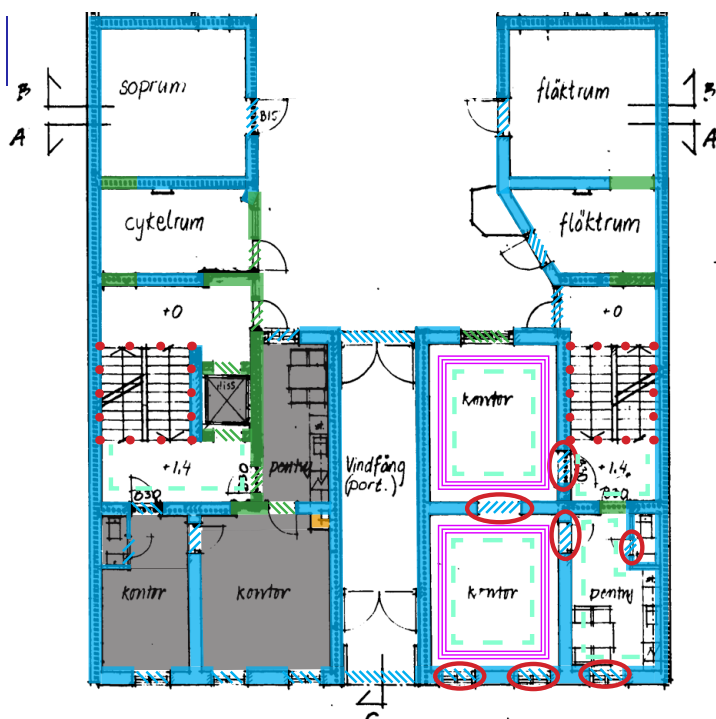
- Ej inventerade rum
- Ursprunglig vägg/konstruktion
- Ursprunglig dörr-/fönsteröppning
- Vägg från år 1988
- Dörr- /fönsteröppning från år 1988

Sydöstra trapphusets källarplan med flacka, tunnvalvsslagna tak.

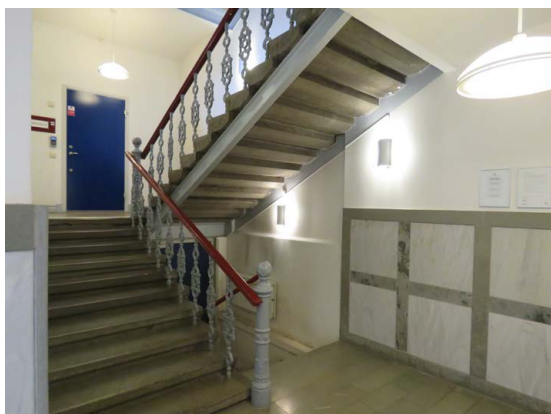

Källarplanets hall med murade väggar med bred bas.

Våning 1

- Ej inventerade rum
- Ursprunglig vägg/konstruktion
- Ursprunglig dörr-/fönsteröppning
- Vägg från år 1947
- Vägg från år 1988
- Dörr-/fönsteröppning från år 1988
- Trapplopp från år 1889
- Stuckatur i tak
- Profilerade golvlister
- Äldre profilerade dörr- och fönsterfoder

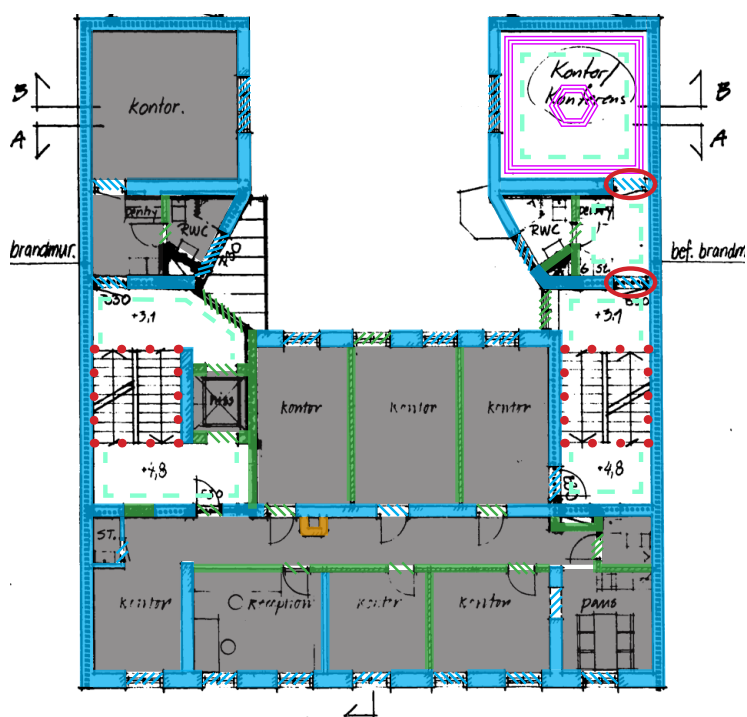
Trapplopp från år 1889 med mitträcke i gjutjärn och handledare i trä.

Portgången med marmorbeklädda bröstningar och mittgång av gatsten.

Äldre profilerad golvlist samt dörrfoder i kontorsutrymmet.

Våning 2

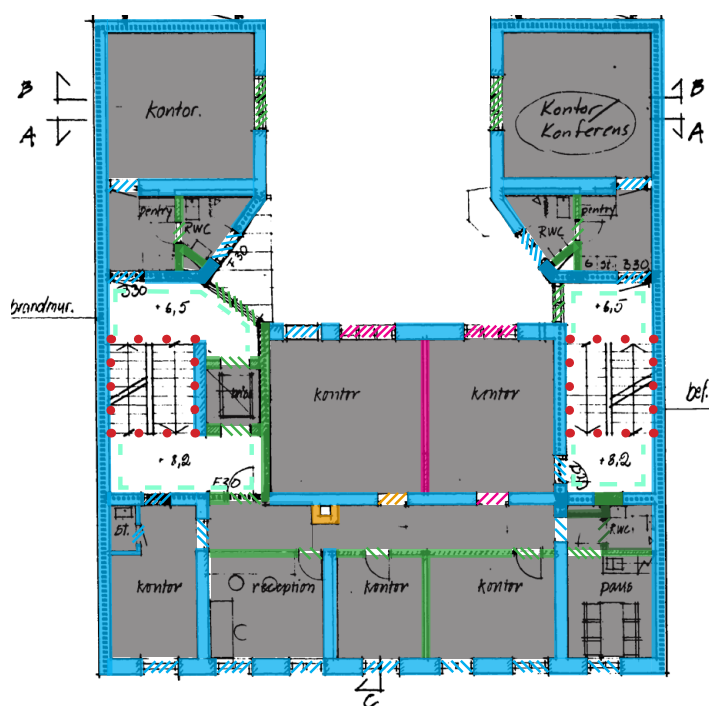
- Ej inventerade rum
- Ursprunglig vägg/konstruktion
- Ursprunglig dörr-/fönsteröppning
- Vägg från år 1947
- Vägg från år 1988
- Dörr- /fönsteröppning från år 1988
- Trapplopp från år 1889
- Stuckatur i tak
- Profilerade golvlister
- Äldre profilerade dörr- och fönsterfoder

Dörr med äldre profilerade foder.

Trappa med dekorerat mitträcke i gjutjärn, handledare i trä och plansteg i natursten vilande på järnbalkar.

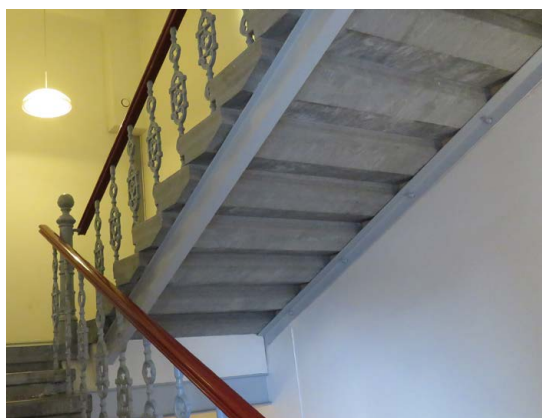

Våning 3

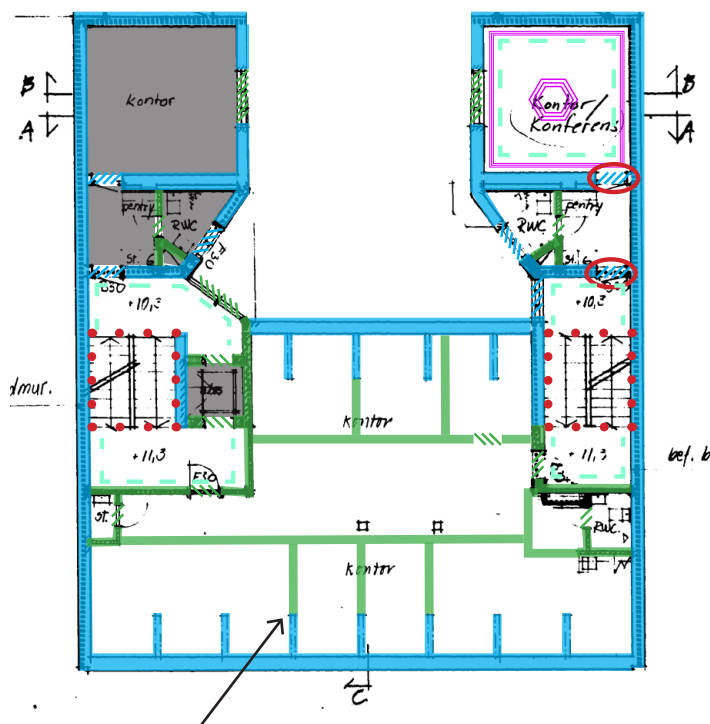
- Ej inventerade rum
- Ursprunglig vägg/konstruktion
- Ursprunglig dörr-/fönsteröppning
- Vägg från år 1917
- Dörr-/fönsteröppning från år 1917
- Vägg från år 1947
- Dörr-/fönsteröppning från år 1947
- Vägg från år 1988
- Dörr-/fönsteröppning från år 1988
- Trapplopp från år 1889
- Profilerade golvlister

Omsorgsfullt utformad ändstolpe av gjutjärn.

Trappans vangstycke i form av järnbalkar.

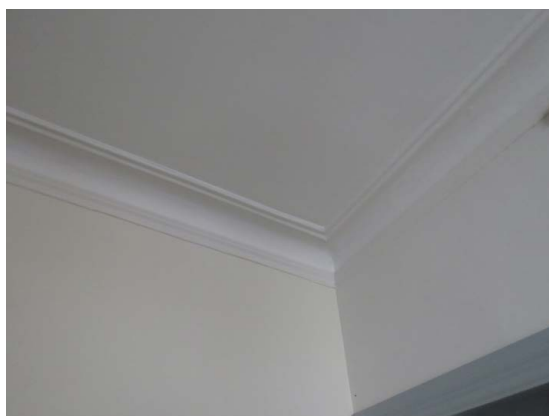
Synlig takstols-konstruktion

Vind/våning 4 flyglar

- Ej inventerade rum
- Ursprunglig vägg/konstruktion
- Ursprunglig dörr-/fönsteröppning
- Vägg från år 1988
- Dörr- /fönsteröppning från år 1988
- Trapplopp från år 1889
- Stuckatur i tak
- Profilerade golvlister
- Äldre profilerade dörr- och fönsterfoder

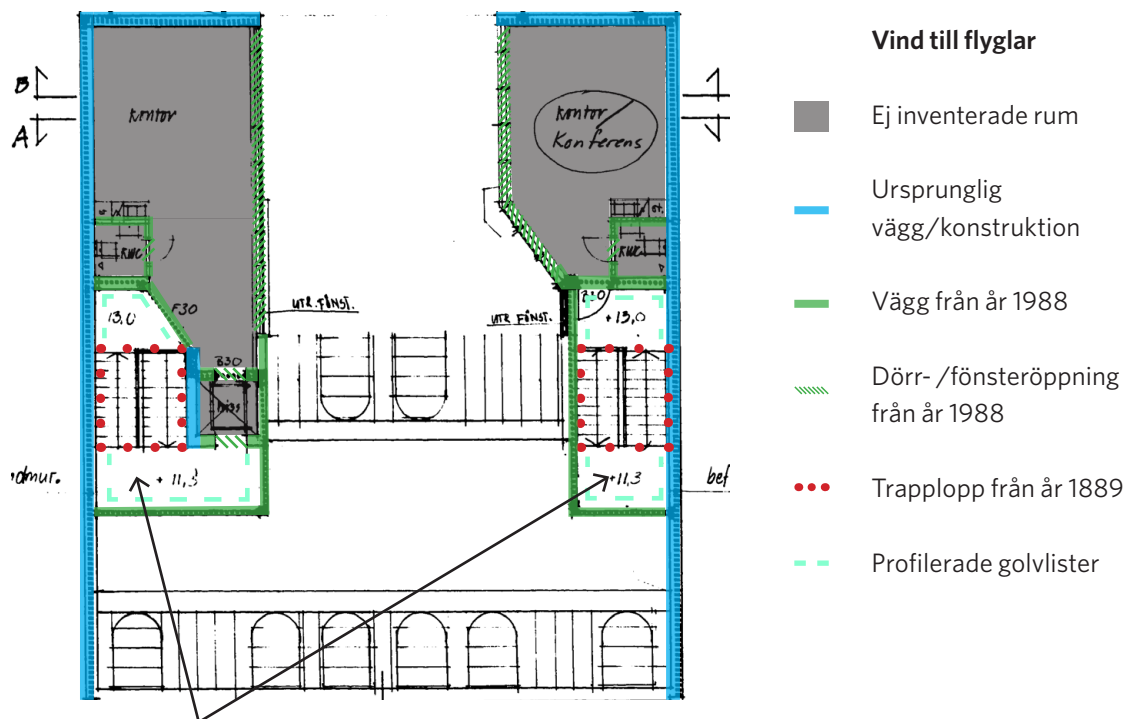
Rumsavskiljande glasväggar med bröstning av pärl-spontspanel infällda i takstolen.

Ursprunglig taklist.

Ursprunglig takrosett.

Synlig takstolskonstruktion

Synliga delar av takstolen i det sydöstra trapphuset.

Synliga delar av takstolen i det nordvästra trapphuset.

ÖVERGRIPANDE FÖR UTREDNINGOMRÅDET

Kulturhistoriskt värde

På ett övergripande plan besitter utredningsområdet medelhöga kulturhistoriska värden. Mycket av den ursprungliga miljön mellan järnvägen och älven har genomgått stora förändringar och är idag svår att uppleva och förstå. En av de främsta förmedlande förmågan för området som helhet återfinns i gatu- och kvartersstrukturen samt kajrummet. Denna till stora delar bibehållna grundstruktur har en viktig roll för förståelsen av områdets ursprungliga planering och tillkomst. Kajstråket är också en central, kulturhistoriskt värdefull, länk till andra älvnära miljöer såväl upp- som nedströms Göta älv.

En aspekt som områdets övervägande samlade och låga skala, tillsammans med gatornas öppna fonder, bidrar med är att tillåta den omkringliggande topografin att verka från flera olika vyer. Detta är av stort värde för det större älvrummet.

Trots de stora förändringar som områdets bebyggelse har genomgått så utgör byggnaden på Kilsgatan 10 och bebyggelsen uppförd före år 1970 inom kvarter Bronset delmiljöer av mycket höga kulturhistoriska värden för området, för älvrummet öster om den centrala staden samt för den utvidgade innerstaden från andra halvan av 1800-talet. De bevarade industrimiljöerna och bostadshuset utgör ett ovanligt, bevarat historiskt skikt på södra sidan av älven, särskilt i ett så pass centralt läge.

Även den mycket tidstypiska 1980-talsbebyggelsen längs med kajstråket i kvarter Kromet besitter relativt höga kulturhistoriska värden som en visuellt välannonserad och ett mycket tidstypiskt postmodernistiskt kontorskomplex.

Centrala egenskaper och uttryck

Följande uttryck och egenskaper är av central vikt för utredningsområdets kulturhistoriska värden:

- Göta älvdals synliga och rumsligt avgränsande topografi.
- Skalmässig jämnhet ut mot älven med "Pagoden" som framträdande landmärke.
- Långsmala kvarter och horisontellt präglade gaturum mellan dessa.
- Äldre industri- och bostadsbebyggelse som utgångspunkter för områdets utveckling.
- Framträdande exempel på postmodernistisk arkitektur.
- Smågatstensbelagt kajområde med hamnanknutna detaljer.
- Avfasade hörn åt söder i kvarteren Tennet. Tidigare även i kvarteren Bronset och Järnet.

Känslighet och tålighet

Älvfronten

- Fronten är relativt känslig för förändringar som bryter mot det hävdvunna förhållningssätt som präglat områdets bebyggelsefront mot älven i över hundra år.

- Särskild känslighet finns i den skalmässiga jämnhet i byggnadernas höjd som tillåter "Pagoden" att framträda som en märkesbyggnad och ett landmärke från norr, nordväst och nordöst.

Kvarterens delar mot söder

- Delmiljön bedöms som så robust att tåligheten är relativt hög för förändringar som förhåller sig till den övergripande kvartersstrukturen.

- Relativt tålighet för skalmässiga förändringar på höjden under förutsättning att eventuella förändringar utförs på ett sådant sätt att de inte minskar den äldre bebyggelsens läsbarhet och på ett övergripande plan anpassas till den horisontella, jämna prägel som de täta gaturummen längs med Kilsgatan, Kämpegatan samt Torsgatan helt eller delvis upplevs ha när man rör sig längs med gatorna.

- Bibehållna avfasade hörn mot söder har som företeelse en relativt hög känslighet för förändring.

Det större landskapsrummet

- Hög känslighet i kvarteren öster om Torsgatan och i båda ändarna av Kilsgatan, Kämpegatan och Torsgatan för tillkommande bebyggelse som ytterligare stänger de långa vyerna och topografins möjlighet att vara närvarande i vyer och utblickar.

Kajrummet

- Mycket hög känslighet för tillkommande bebyggelse på den idag obebyggda ytan norr om bebyggelsen vid Gullbergs strandgata.

- Hög känslighet för ytterligare försvagande förändringar på detaljer, såsom pollare, belysningsstolpar samt järnvägs- och kranspår, kopplade till kajens roll som hamnmiljö.

Enskilda kvarter och byggnader

- Känsligheten för ytterligare rivningar av ursprunglig industriebyggnad inom kvarter Bronset är mycket hög.

- Samtliga av de bevarade byggnaderna, uppförda mellan år 1914 och år 1964, är mycket känslig för annat än mindre förändringar som utgår från deras egna funktionsanpassade karaktärer.

- Det sydöstra hörnet av kvarter Bronset bedöms vara tåligt för förändringar och tillägg som anpassas till den omgärdande bebyggelsens uttryck.

- Gatumiljön på Kämpegatans östra sida längs med kvarter Bronset bedöms ha en hög känslighet för ytterligare förändringar som försvårar förståelsen av det direkta historiska sambandet mellan gatan och kvarterets verksamheter.

- Den M-formade kontorsbyggnaden i östra delen av kvarter Kromet är relativt känslig för förändring.

- För en närmare bedömning av känsligheten och tåligheten för byggnaden på Kilsgatan 10, se det specifika avsnittet för detta på sidan 54 i denna rapport.

För sammanställning av antikvariska ingångsvärden, se nästa uppslag ➔

Antikvariska ingångsvärden för utredningsområdet:

- Utredningsområdets bebyggelsefront ut mot älven har en skalmässig jämnhet som respekterats vid samtliga tidigare förändringar. Förhållandet med "Pagoden" som dominerande landmärke och underordnad övrig bebyggelse bör bibehållas.
- Ytterligare rivningar eller större på- och/eller tillbyggnader av äldre ursprunglig industribebyggelse (uppförd före år 1970) i kvarter Bronset bör uteslutas. Väl anpassade tillägg i det sydöstra hörnet av kvarteret påverkar inte kulturmiljön negativt.
- Kajstråket bör fortsättningsvis vara öppet med en tydlig hamnkaraktär. För detta bör kajen ej bebyggas och detaljer såsom pollare, belysningsstolpar och järnvägs- och kranspår bevaras. En övervägande del av kajen bör vara belagd med smågasten i bohusgranit.
- För att stärka kajens hamnkaraktär ytterligare vore det ur kulturmiljöperspektiv positivt om andelen markparkering minskades och att gruppen teknikbyggnader framför "Pagoden" omlokaliseras.
- I de södra delarna av utredningsområdet (kvarteren Platinan, Kopparn samt södra delarna av Tennet och Järnet) kan tillkommande bebyggelse vara godtagbar ur ett kulturmiljöperspektiv under följande förutsättningar:
 - Den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden på Kilsgatan 10 och dess värdebärande uttryck och egenskaper inte påverkas negativt (se s. 54 och framåt).
 - Att tillkommande byggnader anpassas till gaturummets upplevda horisontella och jämna prägel. Detta kan exempelvis göras med indrag av byggnadsvolymer, horisontella listverk i fasader eller anpassning i fasadmateriäl.
- Göta älvdalens topografi är delvis närvarande inom utredningsområdet och i vyer mot området. Detta bör bibehållas. För att möjliggöra detta bör bebyggelsens höjdskala öster om Torsgatan studeras noga i relation till topografin och fondbyggnader i ändarna på stickgatorna Kilsgatan, Kämpegatan samt Torsgatan bör undvikas.
- Bevarande av befintliga, och tillägg av nya, träd som avskiljare mellan bebyggelse och trafik samt störande verksamheter har en historiskt kontinuitet i området och verkar, och skulle verka, stärkande för kulturmiljön.
- Avfasade hörn i de södra hörnen på kvarteret Tennet är en företeelse med historisk förankring i de tidigare landshövdingehuset på platsen som gällande plan från år 1980 fastslog. Det vore positivt för kulturmiljöns berättarförmåga om denna struktur förs vidare.
- Byggnaden i kvarteret Kromet är ett framstående och visuellt framträdande exempel på 1980-talsarkitektur i området och staden i stort. Rivningar och större förändringar av byggnadskomplexet bör undvikas.

Flygbild över Gullbergsvass från öster. Utredningsområdet syns i det högra, övre hörnet av bilden med "Pagoden" som ett tydligt riktmärke. Foto: Göteborgs stads handläggargröd GoKart.

KILSGATAN 10

Kulturhistoriskt värde

Byggnaden på Kilsgatan 10, uppförd år 1889, besitter ett stort kulturhistoriskt värde, främst för den platsspecifika förståelsen och upplevelsen av framväxten av Gullbergsvass stadsmässiga struktur ut mot älven. Byggnaden är idag en ensam representant för 1800-talsbebyggelse inom området vilket ökar dess betydelse för områdets helhetliga kulturhistoriska värde. Byggnaden kan förmedla följande för området präglade berättelser:

- 1800-talets planering och utbyggnad av utfyllnadsområdet mellan älven och järnvägen.
- Det in på 1900-talet rikliga inslaget av bostäder för arbetare i området.
- Det flertal kommunala och statliga verksamheter som förlades i området.

Byggnaden är i ett göteborgskt perspektiv en god representant för de nedtonade flerfamiljshus i nystilar som uppfördes längs mindre gator runt om i staden under slutet av 1800-talet. Genom sin ålder, nedtonade utformning, läge samt relativt välbevarade karaktär utgör byggnaden på Kilsgatan 10 ett exempel på en byggnadstyp som idag är relativt ovanlig i stadsbilden.

I följande delar beskrivs känsligheten respektive tåligheten för byggnadens kulturhistoriska värde. Detta görs först för exteriören och sedan för interiören, vilket leder fram till en sammanställning av kulturhistoriska riktlinjer för vidare säkerställande av de utpekade värdena.

Känslighet och tålighet exteriört

Generellt

Byggnadens exteriör är, trots ett antal genomförda förändringar, välbevarad till sin karaktär såväl mot Kilsgatan som mot gårdssidan mot den idag öppna tomten åt öster. Den välbevarade 1800-talskaraktärens betydelse för byggnaden som sådan samt för området som helhet gör att byggnaden i stora delar har en relativt hög känslighet för ytterligare förändringar, medan den i redan förändrade delar är tålig för förändring. I dessa delar finns också en möjlighet och potential att stärka det kulturhistoriskt värdefulla uttrycket genom väl anpassade detaljer och tillägg.

Struktur och volym

- Den övergripande strukturen med en tre våningar hög, hästskoformad, grundvolym kring en intim innergård har en hög känslighet för förändring.
- De symmetriskt inordnade fasaderna med en väl avläsbar indelning mellan sockel, fasad samt tak är mycket känsliga för förändring. I detta inkluderas även fönstersättning och portikens placering, det mörkt röda fasadteglat som tydligt signalement samt den markerade sockelns kalkstensinklädnad.

- Gatubyggnadens fönstersättning i den första samt tredje våningen mot gården har en relativt hög tålighet för förändringar och det kulturhistoriska värdet skulle gynnas av en mer ursprunglig, symmetrisk fönstersättning i denna del.

Fasader

- Mönstermurade listverk ovan entréväningen (endast mot gatan) och vid takfoten samt de svagt rundade valvslagningarna över samtliga fönster har en hög känslighet för förändring.

- Luckan för införsel av koks har en relativt hög känslighet för förändrande ingrepp.

- Möjligen döljer sig under de plåtinklädda droplisterna ursprungliga sådana i natursten. Om så är fallet är känsligheten för dessa hög.

- Brandgavlarnas plåtinklädnad har en relativt hög tålighet för förändring.

Tak

- Takbeklädnad och takkupor bedöms ha en relativt hög tålighet för förändring i linje med den övergripande karaktären.

- Flyglarnas takform är tåliga för förändring.

Fönster och portar

- Byggnadernas fönster i sig själva har en hög tålighet för förändringar som anpassas till den övergripande karaktären.

- Gatufasadens markiser har en hög tålighet för förändring.

- De glasade portarna mot gatan och gården har en hög tålighet för förändring inom dess nuvarande yttermått.

Gård

- Gårdsmiljön är tålig för förändring.

- Solfjäderformad beläggning med smågatsten är en delvis känslig företeelse.

Dolda värdebärande delar

Med bakgrund i de stora som små förändringar som byggnaden har genomgått, såväl exteriört som interiört, går det inte att utesluta att det förekommer dolda värdebärande delar under dagens ytskikt. Om sådana delar skulle påträffas är det av stor vikt att de dokumenteras och i första hand återställs och bevaras. Om dolda delar påträffas vid ombyggnation eller renovering av byggnaden bör kontakt tas med antikvarisk kompetens.

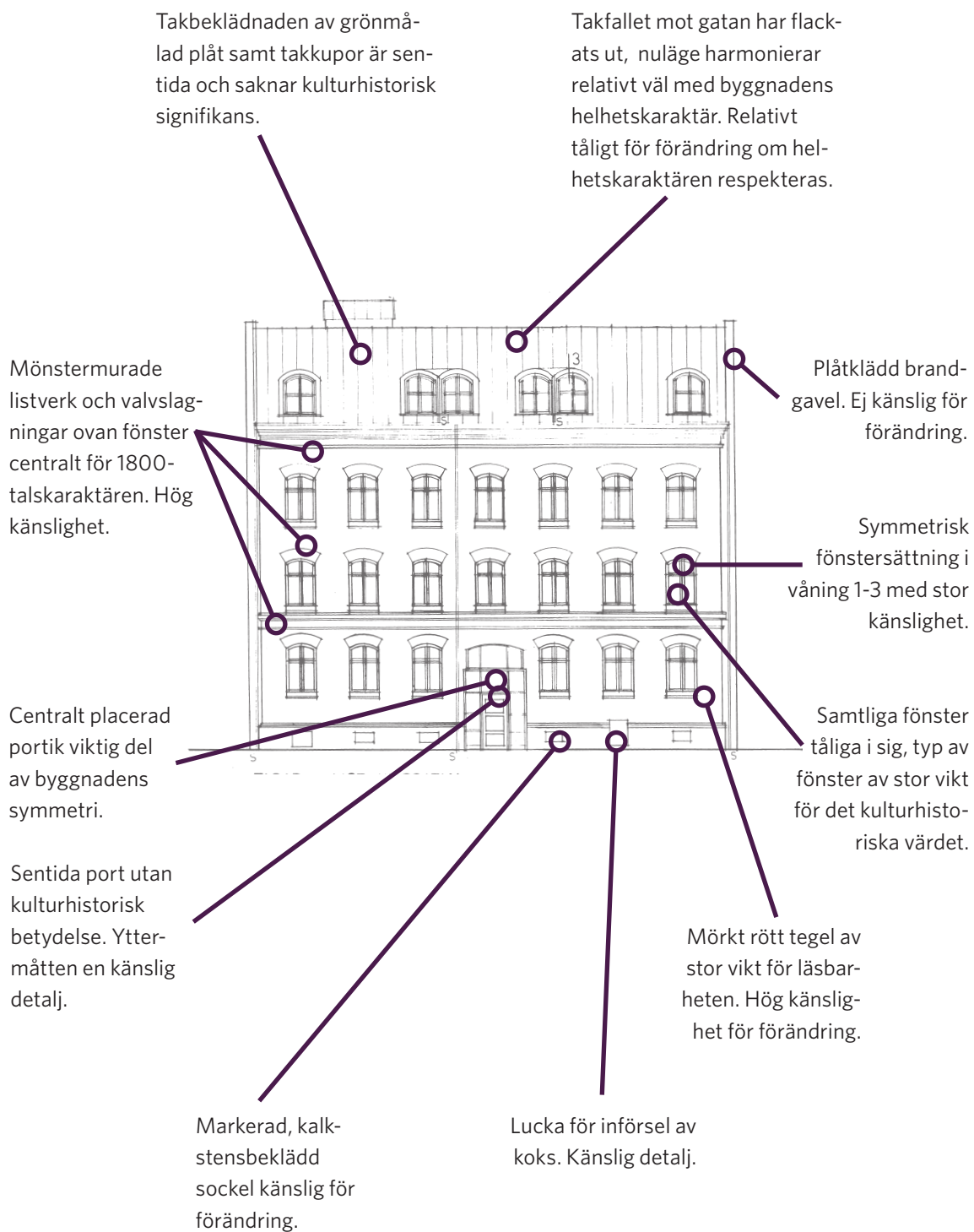
Byggnadens gatufasad i väster mot Kilsgatan.

Gårdsfasaderna mot den obebyggda tomten åt öster.

Sammanfattning av exteriör känslighet och tålighet

Gatufasad mot Kilsgatan

Gårdsfasader

Hästskeformad grundvolym över tre våningar kring en mindre gård. Stor känslighet för förändring.

Takbeklädningen av grönmålad plåt samt takkupor är sentida och saknar kulturhistorisk signifikans.

Lyfta takfall och uppglasade vindsvåningar tåliga för förändring. Kan stärka kulturhistoriska uttrycket.

Mönstermurade listverk och valvslagningar ovan fönster centralt för 1800-talskaraktären. Hög känslighet.

Förändrad fönstersättning första samt tredje våningen, tålig för förändring som återställer symmetrin.

Symmetrisk fönstersättning i våning 2 med stor känslighet.

Inbyggt hörn tåligt för förändring.

Samtliga fönster tåliga i sig, typ av fönster av stor vikt för det kulturhistoriska värdet.

Plåtklädd brandgavel ej känslig. Gäller även motstående flygelbyggnads.

Sockel i kalksten. Känslig detalj.

Sentida port utan kulturhistorisk betydelse. Yttermått en känslig detalj.

Mörkt rött tegel av stor vikt för läsbarheten. Hög känslighet för förändring.

Centralt placerad portik viktig del av byggnadens symmetri.

Gårdsplanets detaljer och markbeläggning tåliga. Smågatstenen viktigt material för karaktären.

Känslighet och tålighet interiört

Generellt

Byggnadens interiör har en relativt hög tålighet för förändringar då stora ändringar av planlösning har genomförts i omgångar och andelen synliga originalmaterial är låg. För att inte framtida förändringar ska medföra ytterligare negativ påverkan på byggnadens kulturhistoriska värden är det dock av vikt att de delar och detaljer som besitter en känslighet respekteras och lyfts fram.

Byggnadens interiör har en stor potential för att återställa en bortbyggd, äldre karaktär med bättre anpassade ytskikt och detaljer.

Planlösning

- Planlösningen bedöms vara relativt tålig för förändring då den idag utgörs av få helhetliga, ursprungliga rumsbildningar.

Trapphus

- De två trapphusens placering och trapplopp bedöms över samtliga våningsplan vara känsliga för förändring. Känsliga delar är vangstycket av ljust målade järnbalkar, plansteg i polerad kalksten samt det dekorativa gjutjärnsräcket med profilerad handledare i trä.

- Övriga detaljer och ytskikt i trapphuset är tåliga för förändring.

Portgång

- Grundstrukturen med placering och utbredning i byggnaden bedöms vara känsligt för förändring.

- Ytskikt och detaljer i portgången bedöms vara sentida och tåliga för förändringar.

Kontorslokaler

- Bedöms vara relativt tåliga för förändring.

- De rum som innehåller äldre profilerade dörr- och fönsterfoder samt taklister och -rosetter i stuckatur bedöms ha en viss känslighet mot förändringar som påverkar dessa detaljer.

Vind

- Synliga takstolskonsuktioner är relativt känsliga för förändringar som medför försvagad läsbarhet av konstruktionen.

Hanteringsordning vid förändring av Kilsgatan 10:

Sammanställningen utgår ifrån att förändringar ska komma att ske för byggnaden på Kilsgatan 10. För att vissa åtgärder ska bedömas lämpliga förutsätter det en högre nivå av bevarande i andra delar enligt ordningen nedan tillsammans med de antikvariska riktlinjerna till höger:

- Av störst vikt och högst prioriterat att bibehålla är byggnadens grundvolym, fasadmaterial samt fasader-
nas indelning och tydliga 1880-tals-
karaktär.
- Därefter bör bevarande av port-
gångens läge och utbredning samt
trapphusens trapplopp prioriteras.
- Övriga interiörer och all planlösning
bedöms kunna ges lägre priori-
tet för att anpassa byggnaden till
dagens behov och samtidigt bevara
dess värdebärande uttryck och
egenskaper.
- På samma sätt är det av låg priori-
tet utifrån ett kulturmiljöperspektiv
att bibehålla byggnadens befintliga
brandmurar intakta. Håltagning för
att koppla byggnaden mot omkring-
liggande bebyggelse kan göras för
att bibehålla byggnadens högre
prioriterade egenskaper och ut-
tryck.

Antikvariska riktlinjer för fortsatt hantering av byggnaden på Kilsgatan 10:

- Byggnadens grundvolym i form av en trevåningsbyggnad i hästskoform kring en liten stenlagd gård bör bibehållas oförändrad för att upprätthålla byggnadens starka berättelseförmåga från såväl gatan som gårdsrummet och framtida bebyggelse i öster.
- Befintliga röda tegelfasader, kalkstensklädda socklar, mönstermurade listverk samt den proportionerliga indelningen dem emellan bör bevaras, och vid behov renoveras.
- Förändringar kan ur kulturmiljösynpunkt medges för byggnadens taktäckning, takkupor, flyglarnas takfall, portar samt fönster. Förändringar av dessa delar skall utgå från, och anpassas till, byggnadens övergripande karaktär. Detta innebär att:
 - Taktäckning ska utgöras av plåt i anpassad kulör.
 - Takkupor ska utföras i samma material som taket, fönster ska vara av samma typ som övriga byggnadens.
 - Portar till portgången bör utföras i målat trä. Glasningar kan medges.
 - Fönster skall vara av T-posttyp med yttermått lika befintligt och stickbågeformad överkant. Ytterkarm och -båge i trä förordas.
- Förändringar av fönstersättningen i första och tredje våningen mot gården kan medges under förutsättning att den ursprungliga symmetrin eftersträvas och fönstertypen bibehålls.
- Gården bör vara belagd med smågatsten för upprätthållen karaktär.
- Luckan i sockeln mot gatan bör bevaras som tydlig funktionsförmedlande detalj.
- Bottenvåningens exteriöra indelning med fönster och en ensam, centralt placerad port skall bibehållas mot gatan. Eventuella tillkommande entréer kan tillåtas från portgången.
- Interiört bör portgångens läge och utbredning bibehållas samt trapphusens trapplopp bevaras.
- Samtliga interiöra ytskikt och övrig planlösning kan förändras. Återställande till en 1880-talskaraktär i semioffentliga utrymmen förordas. Vindsvåningens takstolskonstruktion bör fortsatt vara synlig.
- Vid upptäckt av dolda äldre ytskikt eller detaljer bör kontakt tas med antikvarie.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Arkitektur (1986 nr 10). Stockholm: Arkitektur förlag.

Birgersson, Lisbeth & Wrigglesworth, Trad (1984). *Industrihistorisk inventering av Göteborgsområdet: arbetsrapport*. Göteborg: Länsstyr. i Göteborgs och Bohus län.

Carlsson, Lars O. (2021). *F O Peterson: arkitekter och byggmästare sedan 1870*. Göteborg: Breakwater Publishing.

Karlsson, J. H. (1951). *Gullbergsvass - Hultmans holme: stadsdelshistoria*. Göteborg: Föreningen Gamla Holmepojkar.

Lönnroth, Gudrun (red.) (1999). *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande, Del I*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Olofsson, Olof K. (1958). *Minns du gamla Hultmans holme?: erinringar och barndomsminnen från en svunnen tid*. Göteborg.

Ej tryckta källor

Rapporter

Berg Oljelund, Eva & Hellervik, Erik (2012). *Gullbergsvass - ur ett kulturhistoriskt perspektiv*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Hellervik, Erik (2012). *Gullbergsvass kulturmiljöinventering*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Arkiv

Göteborgs stadsbyggnadskontors arkiv

Bygglövsritningar, stadsplaner och detaljplaner

Göteborgs stadsmuseums arkiv

Fotografier, arkivhandlingar, tidningsartiklar, kartor och inventeringshandlingar.

Hjörnearkivet, Göteborgs stadsmuseum

Fotografier

Göteborgs Stadsmuseum

Norra Hamngatan 12, se-411 14 Göteborg

Tel: +46 (0)31-368 36 00

stadsmuseum@kultur.goteborg.se

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

goteborgsstadsmuseum.se